

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

Ваврик Ірина Андріївна

Фінансові аспекти розвитку «зеленої» економіки

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна (наукова) програма «Фінанси»
випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка
групи ФФзм-21
Ваврик І.А.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Коломийчук Н. М.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри
_____ д.е.н., професор А. Крисоватий

Тернопіль – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Сутнісно-теоретичні аспекти становлення та розвитку зеленої економіки та передумови її виникнення.	5
1.1. Історичні передумови виникнення зеленої економіки.	5
1.2. Сталий розвиток – як уособлення принципів зеленої економіки.	14
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. Практика фінансового забезпечення функціонування зеленої економіки в Україні.	23
2.1. Розвиток зеленої економіки в Україні.	23
2.2. Практика впровадження принципів зеленої економіки в окремих галузях.	28
2.3. Виклики нового часу в контексті сталого розвитку та післявоєнного відновлення.	34
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3. Шляхи розвитку та вдосконалення механізмів фінансового регулювання в контексті зеленої економіки.	41
3.1. Проблеми та перешкоди фінансування зеленої економіки.	41
3.2. Перспективи та нові можливості в розвитку фінансування сталого розвитку. Зелені фінанси, як окрема концепція розвитку зеленої економіки.	47
Висновки до розділу 3	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Однією з найбільш важливих проблем в сучасному світі є ошадливе використання природніх ресурсів та корисних копалин. Актуальність даної проблеми пов'язана із вичерпністю таких ресурсів та стрімким зростанням видобутку певних видів корисних копалин. Лише в останні десятиліття більшість розвинутих країн вимушені були переглянути принципи впровадження економічних стратегій, все більше уваги приділяючи охороні навколишнього середовища та збереження надр для нащадків. Саме ці проблеми стали фундаментом для розвитку такої економічної течії як зелена економіка.

Проблематика зеленої економіки та її фінансових аспектів активно досліджується у зарубіжній літературі. В останні роки ці питання розглядають і вітчизняні науковці, такі, як: Бережна Ю. С., Бондар О. І., Боровик Ю. Т., Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Горбач Л. М., Гура А.О., Гуцан Т. Г., Єлагін Ю. В., Жаліло Я.А., Мамалига В. О., Марченко О. І., Мірошниченко В. В., Мусіна Л.А., Полякова О. М., Реутов В. Є., Скороход І. С., Степаненко Б. В., Сухорукова Т. Г., Тьорло В.О., Унгурян П. Я., Чмир О.С. та інші. Але, незважаючи на високий ступінь теоретичної розробки теми і наявність великої кількості праць, практика застосування підходів зеленої економіки в Україні значно поступається західним стандартам. Тому тема дослідження є актуальною і необхідною для дослідження.

Мета дослідження – з'ясувати сутність фінансової політики в умовах воєнного стану та обґрунтувати пропозиції щодо напрямків оптимізації фінансової політики України.

Завдання дослідження:

- розглянути історичні передумови виникнення зеленої економіки;
- дати характеристику сталому розвитку як уособленню принципів зеленої економіки;
- проаналізувати розвиток зеленої економіки в Україні;
- розглянути практику впровадження принципів зеленої економіки в окремих галузях;

- дати характеристику сучасним викликам в контексті сталого розвитку та післявоєнного відновлення;

- обґрунтувати проблеми та перешкоди фінансування зеленої економіки;

- визначити перспективи та нові можливості в розвитку фінансування сталого розвитку.

Об'єктом дослідження виступає зелена економіка як явище.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення розвитку зеленої економіки.

Теоретична основа дослідження – праці зарубіжних і українських вчених, аналітичні дослідження Міжнародних організацій, дані Міністерства фінансів України, наукові статті у фахових журналах України, монографії, підручники, матеріали міжнародних науково-методичних конференцій, Інтернет ресурси.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження становлять загальні та спеціальні методи дослідження – аналіз, синтез, індукція, дедукція, історичний, логічний, узагальнення.

Окремі положення проведеного дослідження опубліковані у двох тезах доповідей у збірниках наукових праць за результатами конференцій, які проводила кафедра фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету.

Наукову новизну дослідження становлять: узагальнення напрямів розвитку зеленої економіки в Україні та шляхів покращення фінансового забезпечення зеленої економіки в умовах післявоєнного відновлення.

Кваліфікаційна робота має вступ, три розділи, висновки, список літератури і додатки. Загальна кількість сторінок – 68, рисунків – 2, джерел літератури – 68, додатків – 2.

РОЗДІЛ 1
СУТНІСНО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА ПЕРЕДУМОВИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

1.1. Історичні передумови виникнення зеленої економіки.

На межі 20 та 21 століття глобальні економічні та суспільні виклики спричинили істотні зсуви як в фінансово-економічній, так і в інших сферах життя. Окрім фінансових криз, що спричинили низку подій, наслідком яких стали зміни в регуляторній політиці багатьох країн, дедалі більшого впливу на суспільну та економічну думку почала завдавати глобальна криза зміни клімату. Глобальне потепління має значний вплив на всі аспекти нашого життя, включаючи економіку. Феномен глобального потепління стимулює зміни в енергетичній системі та спонукає до ширшого впровадження зелених технологій та практик. І саме це ініціює початок розвитку зеленої економіки. Відстежуючи застосування самого терміну зелена економіка можна побачити, що вперше його застосували екологи з Великобританії Девід Пірс, Аніл Марканді та Едвард Барб'є у своїй доповіді про важливість екологізації економіки та тісним взаємозв'язком із сталим розвитком [16].

Концепція зеленої економіки є предметом активної дискусії на рівні міжнародних організацій, урядів практично всіх країн світу та в колі науковців і вчених. Так, підходи до тлумачення зеленої економіки й визначення її базових характеристик стали предметом дослідження у багатьох документах ООН, зокрема – екологічної програми ЮНЕП [8] та департаменту ООН з економічних і соціальних питань UN DESA [2]. Сутність, історія розвитку, особливості формування моделі зеленої економіки у різних країнах світу вивчали такі вчені, як Едвард Барб'є, Девід Пірс, Мішель Коммон, Сігрід Стагл, Мірам Кеннет, Індже Ропке, Баір Гомбоев, Ержені Зомонова, Сергій Бобильов, Аніл Марканді,

Володимир Захаров, Надія Пахомова, Кнут Ріхтер, Григорій Малишков, Борис Буркинський, Робін Ахнел, Моллі Скотт Като, Валерій Геєць.

До перших етапів становлення як самого поняття зеленої економіки так і базових її засад варто віднести перелік принципів екологічно-орієнтованого розвитку країн, що був оприлюднений в Декларації ООН [5] з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, Швеція, 1972 рік):

- свобода, рівність та сприятливі умови для життя людини в оточуючому середовищі;
- охорона наявних природних ресурсів в інтересах сучасного і майбутніх поколінь;
- підтримка та відновлення природних ресурсів планети;
- висока пріоритетність питань охорони природного середовища при плануванні економічного розвитку;
- обережне і максимально корисне використання невідновлювальних ресурсів Землі;
- скорочення парникових та інших видів шкідливих викидів;
- запобігання забрудненню водойм;
- економічний і соціальний розвиток з метою поліпшення якості людського життя;
- фінансова і технічна допомога країнам, що розвиваються з метою подолання екологічних катастроф і стихійних лих;
- стабільність цін на сировинні ресурси у країнах, що розвиваються;
- встановлення міжнародних екологічних стандартів, які можуть бути дотримані країнами з різним рівнем економічного розвитку;
- надання (за необхідності) країнам фінансової та технічної допомоги на забезпечення доступності ресурсів і їх збереження;
- комплексне планування розвитку країн з метою забезпечення раціонального управління ресурсами;

- раціональне планування, спрямоване на досягнення балансу між потребами розвитку і захисту навколишнього середовища;
- планування урбанізації населених пунктів з метою уникнення негативного впливу на оточуюче середовище;
- контроль демографічної ситуації;
- планування, управління та регулювання якості природних ресурсів;
- використання надбань науки і техніки для запобігання та боротьби з екологічними ризиками та вирішення екологічних проблем;
- екологічна освіта та доступ населення до інформації;
- стимулювання наукових досліджень в екологічній сфері на національному і міжнародному рівні;
- уникнення нанесення екологічної шкоди іншим державам у процесі організації діяльності в межах власної юрисдикції окремих країн;
- розвиток міжнародного права в контексті встановлення відповідальності й компенсації шкоди жертвам забруднення;
- узгодженість міжнародних і національних стандартів;
- міжнародне співробітництво в межах багатосторонніх і двосторонніх угод для ефективного контролю, запобігання, скорочення та усунення негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- координаційна роль міжнародних організацій у галузі захисту і поліпшення стану навколишнього середовища;
- незастосування ядерної зброї та всіх інших засобів масового знищення.

На Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку, що відбулася у 1992 році в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, було ухвалено документ під назвою «Порядок денний на XXI століття» [1]. Цей програмний документ встановлював мету впровадження зелених економічних заходів як частини стратегії сталого розвитку. Конференція, а також укладання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [7], мали наслідком спричинення довготривалих

дискусій про необхідність боротьби з негативними змінами клімату шляхом впровадження низьковуглецевого розвитку. Було визначено, що низьковуглецеві стратегії є необхідними для досягнення сталого розвитку світу.

У Плані виконання даних рішень була підкреслена гостра необхідність змінити спосіб і структуру виробництва та споживання, а також зазначалося про необхідність розробити 10-річну рамкову програму, спрямовану на реалізацію цієї мети.

На нарадах міжнародних експертів, що відбулися у Марракеші, Марокко у червні 2003 року і в Сан-Хосе, США у вересні 2005 року, було наголошено на необхідності сприяння соціально-економічному розвитку, з урахуванням захисту навколишнього середовища. Було запропоновано підвищити ефективність та забезпечити сталий характер використання природних ресурсів і виробничих процесів, зменшити масштаби деградації наявних природних ресурсів, а також зменшити рівень забруднення довкілля та кількість забруднюючих відходів.

Забігаючи вперед варто відзначити, що поняття зелена економіка та сталий розвиток не лише часто вживаються як складові однієї економічної концепції, але як взаємопов'язані поняття. За наступні 5 років цими вченими були оприлюднені дослідження та підготовлено другу [14] та третю [15] версію Плану заходів щодо підвищення зеленої складової в економіці та впливу глобального потепління. Порівнюючи першу доповідь та наступні науково-обґрунтовані рекомендації по трансформації економіки можна спостерігати, що відбулась значна зміна векторів підходу до зеленої економіки. Якщо початково вченими висувались ідеї необхідності лише внесення змін в поточну модель економіки з метою зменшення негативного впливу на довкілля, то в другій і третій частині плану, котрі були озвучені в 1990 та 1994 роках, акцент був зосереджений на необхідності переходу до зеленої економіки, істотного впливу глобального потепління та змін клімату і вирішенні пов'язаних з цим загроз. В 2008 році уряди багатьох країн почали формувати плани заходів для реалізації стимулів розвитку зеленої економіки і окремих концепцій в рамках сталого економічного розвитку.

Щодо визначень терміну зелена економіка, якими в поточний час оперують міжнародні організації та уряди багатьох країн, варто привести наступні приклади. Так, Департамент по економічним та соціальним питанням ООН приводить таке бачення зеленої економіки – як такої, що веде до покращення добробуту населення та людей в загальному і призводить до скорочення нерівності, але при цьому не створює ризиків для наступних поколінь, котрі можуть погіршити життя людей в майбутньому [2]. На думку експертів неофіційного об'єднання країн та міжнародних організацій, що просувають ідеї зеленої економіки, вони вбачають в цьому підході той принцип, що саме зелена економіка забезпечує максимально високий рівень життя саме в межах наявних ресурсів [3]. Відповідно до наведених визначень та тлумачень, ми можемо зробити висновок, що зелена економіка має наступні цілі.

1. Захист, збереження та відтворення природних ресурсів і запобігання невідомої втрати різноманіття біологічних видів шляхом мінімізації негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Це охоплює збереження та відновлення зелених насаджень, збереження цілісності екосистем та поліпшення якості природних ресурсів.
2. Підвищення ресурсної ефективності, що передбачає збільшення продуктивності використання природних ресурсів у господарській діяльності та зменшення обсягу відходів, завдяки впровадженню замкнутого циклу виробництва та максимальній утилізації відходів. Особлива увага приділяється перехідному на переважне використання відновлювальних ресурсів.
3. Забезпечення економічного розвитку шляхом структурних змін, що призводять до збільшення ваги зелених секторів економіки і зменшення значущості коричневих (традиційних і високо забруднених галузей).
4. Забезпечення соціального прогресу в зеленому сегменті економіки, включає створення нових зелених робочих місць, підвищення доходів населення за рахунок зайнятості у зеленому секторі, а також поліпшення

якості товарів та послуг завдяки збільшенню асортименту зеленої продукції на ринку.

Наступним істотним поштовхом до розгляду питань сталого економічного розвитку в контексті зеленої економіки стали кризові явища в економіці, що мали місце в 2008 році. Світова фінансова криза змусила підняти тему глобальної зміни клімату та його впливу на подальшу рецесію. В 2009 році ООН опублікувала заяву на підтримку зеленої економіки як інструменту вирішення численних суспільно-економічних питань, що назріли на той час. Вже у березні 2010 року Генеральна Асамблея ООН ухвалює резолюцію [18] до саміту Ріо +20 в якій визначає дві його ключові теми: зелена економіка та викорінення бідності. Саме після оприлюднення цієї резолюції стає віхою та поштовхом для світової спільноти та урядів багатьох країн звернути пильну увагу на проблематику сталого розвитку.

В 2012 році на проведеному ООН Саміті Землі були сформульовані 15 принципів сталого розвитку в контексті зеленої економіки. Підґрунтям для визначення цих принципів послугували як Декларація Конференції ООН з проблем навколишнього середовища [5], так і Йоганнесбурзька декларація сталого розвитку [12], Хартія Землі [6] та інші документи. Детально ці 15 принципів наведено нижче.

1. Справедливий розподіл ресурсів та багатств має стосуватись як внутрішніх, так і міжнародних відносин з метою зменшення різниці між багатими і бідними, досягнення соціальної та економічної рівності при збереженні природних ресурсів для дикої природи.
2. Для досягнення економічної рівності та справедливості необхідно створити партнерства, які надаватимуть фінансову та технологічну допомогу менш розвиненим в технологічному та соціальному аспекті країнам, щоб зменшити їхню відсталість та забезпечити екологічну стійкість.

3. Збереження рівноваги між поколіннями забезпечується ефективним управлінням природними ресурсами та екосистемами з метою збереження цінності природних багатств для нащадків.
4. Попереджувальний підхід передбачає вчасне виявлення ризиків в екологічному аспекті. В разі якщо хтось стверджує, що його діяльність не несе наслідків для навколишнього середовища, то необхідність доказу цього лежить саме на ньому. Невизначеність наукових даних щодо впливу не повинна призводити до знехтування заходів щодо запобігання деградації довкілля.
5. Право на розвиток передбачає гармонійний розвиток людини у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, що є основою для сталого розвитку соціуму в цілому. Соціальні та екологічні переваги повинні стати ключовими аспектами цього процесу.
6. Урахування зовнішніх факторів передбачає відображення реальних соціальних та екологічних витрат у ринкових цінах, та належне покладання фінансового бар'єру та санкцій на забруднювачів навколишнього середовища. Податкова політика та законодавство повинні стимулювати виробництво екологічно чистих товарів та послуг таким чином, що екологічні товари мають бути доступніші та дешевші за їх неекологічні аналоги.
7. Принцип міжнародного співробітництва втілюється у співпраці між національними урядами. Екологічні заходи, пов'язані з торгівлею, мають уникати неконструктивного протекціонізму, сприяти сталому використанню ресурсів та забезпеченню високих стандартів праці.
8. Міжнародна відповідальність передбачає врахування негативного впливу не лише на національному рівні, але й у міжнародному контексті, що вимагає співпраці в розвитку і становлення норм міжнародного права як засобу судового захисту у таких випадках.
9. Інформаційна доступність, участь та відповідальність передбачає доступ громадян до інформації щодо довкілля та можливість участі у

процесах прийняття рішень. Рішення щодо екологічних питань мають залучати всіх зацікавлених сторін на демократичних засадах та враховувати їхню відповідальність за наслідки.

10. Стале виробництво і споживання мають базуватись на стійкому та справедливому використанні ресурсів, забороні екологічно шкідливих моделей виробництва та споживання, сприянні повторному використанню та переробці матеріалів з метою запобігання дефіциту ресурсів.
11. Стратегічне планування передбачає комплексний підхід залучення громадськості та зацікавлених сторін для досягнення сталого розвитку, ефективної боротьби з бідністю та екологічною стійкістю.
12. Обґрунтований перехід включає підтримку та захист менш розвинених держав у процесі переходу на зелену економіку, зокрема шляхом формування екологічних робочих місць та виробництва екологічно чистих товарів.
13. Переоцінка добробуту передбачає відмову від вимірювання економічного та соціального добробуту лише за допомогою ВВП. Натомість, необхідно зосередитись на якості життя та стану навколишнього середовища, що визначатимуть адекватні індикатори оцінювання.
14. Гендерна рівність втілюється в забезпеченні рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері природокористування та розвитку.
15. Збереження біологічного різноманіття та запобігання забрудненню навколишнього середовища є невід'ємною частиною добробуту людини та сталого розвитку. Досягнення сталості екосистеми є ключовим чинником для забезпечення майбутніх поколінь здоровим довкіллям.

Свої визначення принципів побудови зеленої економіки надає Коаліція зеленої економіки у виданні Причина для дії, 2010 року [19]:

1. Принцип орієнтації на забезпечення сталого розвитку передбачає взаємозв'язок трьох складових: екологічної, соціальної та економічної.

Його мета полягає в досягненні балансу між цими аспектами для забезпечення стійкого розвитку.

2. Принцип рівності та справедливості має на меті вирівнювання рівня розвитку країн та ліквідацію соціальної нерівності в межах національних кордонів. Це передбачає дотримання прав людини та гендерної рівності.
3. Повага до гідності особистості реалізується шляхом зниження рівня бідності шляхом перетворення традиційних робочих місць та активного створення нових, таких як зелені робочі місця. Також доцільно розвивати людський потенціал та поліпшувати доступ до соціальних послуг, що сприятиме праву на розвиток.
4. Принцип ощадливості зеленої економіки підкреслює необхідність мінімізації впливу на довкілля, дотримання екологічних меж та раціонального використання природних ресурсів. Такий підхід передбачає попередню оцінку потенційного впливу нових технологій на навколишнє середовище.
5. Принцип участі передбачає прозорість та відкритість діяльності всіх зацікавлених сторін, таких як громадяни, бізнес та державні інституції. Це забезпечує можливість ефективної участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень на всіх рівнях.
6. Керованість принципів сталого розвитку забезпечується через регулювання, яке враховує консультації з усіма зацікавленими сторонами. Також важливим є розробка стандартів для оцінювання прогресу, розвитку міжнародного співробітництва та міжнародна відповідальність за збитки.
7. Стійкість зеленої економіки виявляється у розвитку систем соціального захисту та охорони довкілля, а також підтримці різних моделей зеленої економіки, що можуть бути успішно застосовані у різних екологічно-орієнтованих економічних моделях.

8. Принцип ефективності підкреслює, що формування цін на товари і послуги має враховувати соціальні та екологічні витрати, а також зв'язок між динамікою виробництва і споживання та можливими негативними наслідками.
9. Зв'язок поколінь як принцип зеленої економіки означає, що прийняття рішень має враховувати довгострокові перспективи, залучати фінансову підтримку для розвитку різноманітних моделей сталого розвитку та підтримувати виробництво зелених товарів та послуг.

Отже, як ми визначили, зелена економіка орієнтується на забезпечення сталого розвитку та мінімізацію негативного впливу на довкілля. Вона спрямована на використання відновлюваних джерел енергії, підтримку енергоефективності, зменшення викидів парникових газів та збереження ресурсів. Глобальне потепління, зумовлене великою мірою антропогенними факторами, які викликають викиди парникових газів, посилює необхідність впровадження зелених рішень у всіх сферах господарства. Тут і далі під поняттям зелені ми будемо розглядати такі умови, що відповідають наступним підходам:

- максимізація використання відновлювальних джерел енергії;
- мінімізація використання невідновлювальних джерел енергії;
- зменшення впливу на довколишнє середовище;
- максимально ефективна переробка вторинної сировини та відходів;
- економія ресурсів, тощо.

1.2. Сталий розвиток – як уособлення принципів зеленої економіки.

Одним із первинних основних наслідків глобального потепління є зміна клімату. І саме зміни клімату призводять до економічних наслідків через зростання використання електроенергії, виникнення аварійних ситуацій в тому

числі через технологічні та природні катастрофи. Збільшення середньої температури на планеті призводить до негативних екологічних наслідків, таких як зростання рівня морів та океанів, зменшення біологічного різноманіття та зниження родючості ґрунтів через ерозію. Зелена економіка ставить перед собою завдання зменшення впливу людської діяльності на зміну клімату. Це досягається шляхом переходу до відновлюваних джерел енергії, збільшення енергоефективності та впровадження зелених технологій. Основні постулати зеленої економіки у призмі сталого розвитку виглядають наступним чином:

1. Розширення сфери впливу в обмеженому просторі має граничні терміни в часі і не може відбуватись постійно.
2. Враховуючи обмеженість ресурсів, постійне задоволення зростаючих потреб неможливе.
3. Все, що знаходиться на нашій планеті є взаємопов'язаним.

Глобальне потепління, та пов'язані із ним зміни клімату, також впливають собою на глобальні ринки, створюючи попит на продукти та послуги, які зменшують негативний вплив на довкілля. Розвиток зеленої економіки відкриває нові ринки для підприємств, які виробляють екологічно чисті товари та послуги. Наприклад, ринок електромобілів стрімко зростає, оскільки споживачі все більше обертаються до більш енергоефективних та екологічних засобів пересування. Отже, зелена економіка створює можливості для бізнесу та нові інвестиційні можливості.

Загалом, глобальне потепління має суттєвий вплив на появу та розвиток зеленої економіки. Воно стимулює перехід до відновлюваних джерел енергії, сприяє енергоефективності та інноваціям у сфері зелених технологій. Розвиток зеленої економіки не тільки зменшує негативний вплив на довкілля, але й створює нові можливості для розвитку бізнесу, нові ринки та зелені робочі місця. Такий перехід є ключовим для сталого розвитку суспільства та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Підсумовуючи вищенаведене можна зробити висновки, що зелена економіка – це економіка, яка базується на принципах сталого розвитку, тобто

на використанні природних ресурсів таким чином, щоб не завдавати шкоди навколишньому середовищу і майбутнім поколінням. Зелена економіка може допомогти зменшити вплив глобального потепління на економіку, а також забезпечити сталий розвиток для всіх. З основних переваг зеленої економіки варто виділити наступні:

- зменшення викидів парникових газів, що допомагає боротися зі зміною клімату;
- зменшення залежності від викопного палива, що може призвести до зниження цін на енергію;
- створення нових робочих місць у секторі відновлюваних джерел енергії та інших зелених галузях;
- покращення якості навколишнього середовища.

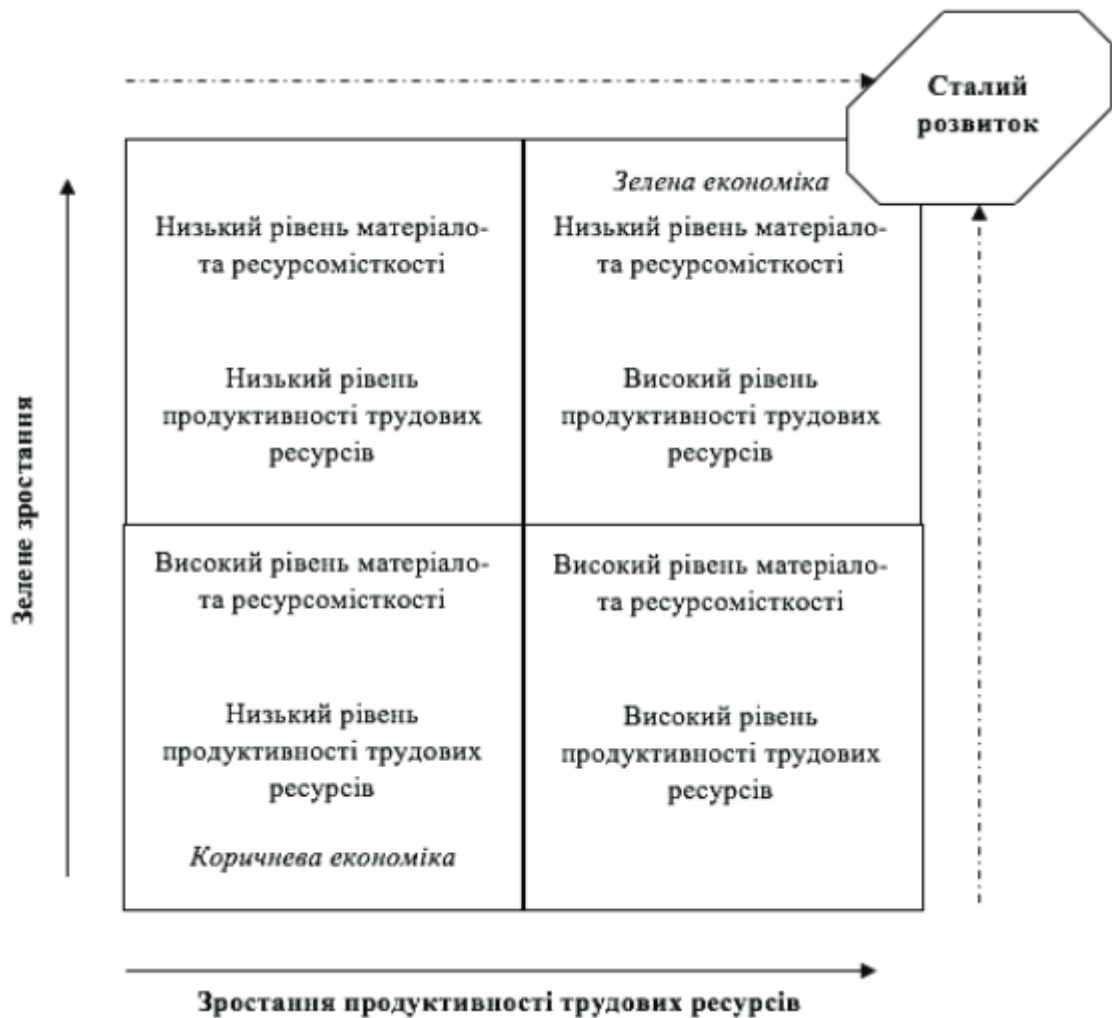
Зелена економіка – це майбутнє людства. Це економіка, яка не завдає шкоди навколишньому середовищу, а навпаки, допомагає його захистити. Це економіка, яка створює нові робочі місця і забезпечує сталий розвиток для всіх. Ось деякі з заходів, які можуть бути вжиті для переходу до зеленої економіки та характеризують її основні підходи:

1. Інвестиції у відновлювані джерела енергії, такі як сонячна та вітрова енергія.
2. Розвиток енергоефективних технологій.
3. Зменшення споживання енергії та інших природних ресурсів.
4. Захист навколишнього середовища від забруднення.

Перехід до зеленої економіки – це складний процес, але він необхідний для забезпечення сталого розвитку людства. Зелена економіка пропонує рішення багатьох проблем, які стоять перед людством, таких як зміна клімату, виснаження природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Перехід до зеленої економіки створює нові можливості для бізнесів і людей, і він допоможе забезпечити краще майбутнє для всіх.

Зелена економіка концептуально тісно пов'язана із доктриною сталого розвитку, що набрала стрімкого розповсюдження в наш час (рис. 1.1) [51]. Так, вперше про поняття сталого розвитку у контексті глобальних змін заговорили на конференції ООН в 2012 році. Країни-учасниці дійшли згоди, що надмірне накопичення фізичних ресурсів та людського капіталу наразі неодмінно пов'язане із максимальним використанням природних ресурсів без огляду на їх економне використання. В свою чергу таке використання ресурсів призводить до швидкої деградації природного капіталу та ускладнює подальше їх використання нащадками. Але саме завдяки даній конференції питання сталого розвитку та зеленої економіки було висунуто на розгляд більшістю країн-учасниць.

Рис. 1.1. Матриця зеленої економіки [51]

Головною передумовою на шляху до сталого розвитку країни, на думку багатьох вчених, є саме перехід до принципів зеленої економіки. Концепція сталого розвитку включає три основні підвалини: соціальний розвиток, економічне зростання та охорона навколишнього середовища [13]. Проблематика переходу до зеленої економіки стосується перш за все методологічних основ та показників, що відображають її стан. Зважаючи на наведені вище основи сталого розвитку, можна зробити висновок про можливість застосування наступних видів показників ефективності зеленої економіки:

- власне економічні показники, котрі використовуються при плануванні та аналізі традиційної економіки;
- показники екологічної ефективності – рівень використання ресурсів, в тому числі відновлювальних, рівень та динаміка забруднення навколишнього середовища, тощо;
- об'єднані показники, що демонструють загальний рівень прогресу та сукупного рівня розвитку.

Однією з найважливіших складових зеленої економіки, як складової сталого розвитку, є фінансування. Зважаючи на розвиток та розповсюдження концепції зеленої економіки, багато вітчизняних та зарубіжних вчених розглядають питання фінансової складової зеленої економіки саме в площині екологічності та раціональності. Відтак все частіше зустрічається окрема категорія – зелені фінанси, а саме концепція фінансів зеленої економіки, що базується на основних її принципах у контексті сталого розвитку. Однак на даний момент відсутнє чітке методологічне трактування терміну зелені фінанси, а також похідного поняття – зеленого інвестування. Найбільш розповсюдженою думкою є така, що зелені фінанси – це сукупність фінансових відносин, що базуються на використанні існуючих інструментів кредитування та інвестування, однак тісно пов'язані із питанням охорони навколишнього середовища та ощадливого використання природних ресурсів. Головною

відмінністю зелених фінансів є те, що вони окрім економічної складової тісно взаємопов'язані із інвестиціями у відновлювальні технології та розробку таких видів та методів виробництва, котре несе мінімальну шкоду навколишньому середовищу. І саме оскільки зелені фінанси, як складова зеленої економіки, передбачають пильний контроль за використанням ресурсів та відновлювальних технологій, саме вони є рушієм сталого розвитку, як концепції стратегічного розвитку окремих країн та світу в глобальному контексті.

Концепція зеленої економіки не може виключити концепцію сталого розвитку, оскільки її область застосування орієнтована на розробку оперативної політичної стратегії, спрямованої на налагодження нових джерел економічного зростання, сумісних з відновлюваними екосистемами завдяки створенню необхідних умов для інновацій, інвестицій та конкурентоспроможності. Ця концепція включає в себе ряд заходів, які варіюються від економічних до неекономічних методів, таких як:

- оцінка природних ресурсів з врахуванням їх вартості та ціноутворення відповідно до принципів сталого розвитку;
- запровадження державної інвестиційної політики, спрямованої на підтримку розвитку зелених технологій, інфраструктури та природного капіталу для відновлення та зростання їх обсягів;
- відмова від субсидій, що сприяють екологічно неефективним галузям (сільське господарство, енергетика, риболовля, лісове та водне господарства);
- застосування державних закупівель, спрямованих на підтримку виробництва екологічно чистої продукції та використання методів виробництва, що відповідають принципам сталого розвитку;
- перегляд системи екологічного оподаткування, з акцентом на зміщення від оподаткування праці до оподаткування забруднення;
- подолання торговельних бар'єрів для екологічних товарів та послуг;

- здійснення цільової державної підтримки науково-дослідницької роботи та розробки екологічно чистих технологій.

Важливо також відзначити, що застосування концепції зеленої економіки виникає суттєвий виклик, який потребує негайного вирішення. Цей виклик пов'язаний з можливим ризиком виникнення неправомірних дій, пов'язаних з поняттям зеленої економіки, оскільки нова концепція може використовуватися для обґрунтування односторонніх торговельних заходів, спрямованих на захист від зовнішньої конкуренції та впровадження торговельного протекціонізму, що може негативно вплинути на країни світу.

Забезпечення глобальних цілей сталого розвитку передбачає перехід від традиційної економіки, яка характеризується високою витратою матеріалів і ресурсів при досить низькій продуктивності праці, до зеленої економіки, що заснована на ефективному використанні ресурсів при високій продуктивності праці. Незважаючи на ідеалізований підхід, цей перехід можливий завдяки впровадженню екологічних зелених технологій у виробничі процеси та розвитку людського капіталу для підвищення продуктивності праці. Зелена економіка базується на зеленому зростанні, що включає екологічні інновації у виробництво та забезпечення зеленими стандартами майбутніх економічних процесів. Результатом цього є розвинена зелена економіка, заснована на високому рівні людського капіталу, екологічному виробництві та зелених стандартах.

Функціонування зеленої економіки сприяє досягненню сталого розвитку та виконанню його глобальних цілей. Загалом, можна зробити висновок, що зелена економіка – це економічна система, побудована на зелених інноваціях шостого технологічного укладу, що впроваджуються на всіх рівнях виробничих процесів під час зеленого зростання. Це забезпечує ефективне використання природних ресурсів, завдяки чому досягаються глобальні цілі сталого розвитку.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що на економічному рівні зелена економіка є основою для збільшення доходів населення, привабливості інвестицій та розвитку нових, екологічно спрямованих видів господарської діяльності. Соціально це означає забезпечення справедливості, підвищення рівня

людського капіталу, рівності та соціальної інклюзії. З екологічного погляду зелена економіка зменшує ризики для довкілля, підвищує ефективність використання ресурсів за рахунок альтернативних джерел енергії та нових екологічних технологій, що в свою чергу попереджує зменшення біорозмаїття. Таким чином, зелена економіка сприяє забезпеченню сталого розвитку та досягненню його глобальних цілей.

Висновки до розділу 1

Зелена економіка орієнтована на забезпечення сталого розвитку та мінімізацію негативного впливу наслідків людської діяльності на довкілля. За умов такої економіки використовуються відновлювальні джерела енергії, забезпечується енергоефективність національного господарства, зменшуються викиди парникових газів та економно витрачаються ресурси.

Глобальне потепління, зумовлене великою мірою антропогенними факторами, які викликають викиди парникових газів, посилює необхідність впровадження зелених рішень у всіх сферах господарства. Глобальне потепління має суттєвий вплив на виникнення і розвиток зеленої економіки. Воно стимулює перехід до відновлюваних джерел енергії, сприяє енергоефективності та інноваціям у сфері зелених технологій. Розвиток зеленої економіки не тільки зменшує негативний вплив на довкілля, але й створює нові можливості для розвитку бізнесу, формує нові ринки та зелені робочі місця. Такий перехід є ключовим для сталого розвитку суспільства та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Головне, що слід зазначити, зелена економіка – це економіка, яка базується на принципах сталого розвитку, тобто на використанні природних ресурсів таким чином, щоб не завдавати шкоди навколишньому середовищу і майбутнім поколінням. Зелена економіка може допомогти зменшити вплив глобального потепління на економіку, а також забезпечити сталий розвиток для всіх.

Зелена економіка – це майбутнє людства. Це економіка, яка не завдає шкоди навколишньому середовищу, а навпаки, допомагає його захистити. Перехід до зеленої економіки – це складний процес, але він необхідний для забезпечення сталого розвитку людства. Функціонування зеленої економіки сприяє досягненню сталого розвитку та виконанню його глобальних цілей.

Зелена економіка – це економічна система, побудована на зелених інноваціях шостого технологічного укладу, що впроваджуються на всіх рівнях виробничих процесів під час зеленого зростання. На економічному рівні зелена економіка сприяє збільшенню доходів населення, привабливості інвестицій та розвитку нових, екологічно спрямованих видів господарської діяльності.

Формування і розвиток зеленої економіки потребує відповідного фінансового забезпечення як сукупності усіх можливих джерел коштів: від ресурсів державного і місцевих бюджетів, коштів приватного сектора – і до особистих заощаджень населення.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

2.1. Розвиток зеленої економіки в Україні

Стрімке підвищення рівня використання природних ресурсів є невід'ємною частиною зростання економічного розвитку світової економіки та багатьох окремих держав світу. На даний час потреби в природних ресурсах перевищують можливості їх задоволення майже в два рази за даними таких організацій, як Всесвітній фонд охорони природи так і багатьох інших фундацій, пов'язаних із природоохоронною діяльністю. Комплексне вирішення даного питання можливо при умові впровадження принципів зеленої економіки котрі вже взяли на озброєння багато розвинутих та тих країн, що розвиваються. Основною концепцією зеленої економіки є ощадливе використання природних ресурсів, що дає змогу забезпечити не тільки ефективне економічне зростання, але і можливість використання цих природних ресурсів та її відновлення для наших нащадків та тих поколінь котрі будуть жити в майбутньому.

Перехід до зеленої економіки потребує багато реформ та трансформації в державному управлінні. В даний час Україна впевнено прямує на шляху до економічного розвитку попри ті негаразди та виклики сучасного світу, які стають завадою до цієї мети. На протязі періоду незалежності України наша держава пройшла декілька етапів трансформації економічного устрою та економіки. До першого етапу відносяться період 1991-1993 років і він характеризується поступовим переходом від планової економіки та спробами поверхневої її трансформації. Однак цей період не відзначився докорінними змінами структури економічної системи України. Другий етап розпочався в 1994 році і закінчився в 2000 році. На протязі цього періоду відбулася суттєва трансформація сфери виробництва, а також відбулася відмова від планового розподільних відносин в державі. Саме на протязі цього етапу відбувся перехід до ринкової економіки і

здійснився поступовий перехід до постіндустріальної економіки. Характерними ознаками цього періоду стали технологічний прорив у виробництві, соціалізація економіки та розвиток різних форм власності. Період часу від 2000 до 2010 року характеризується глобальними системними змінами в державі і саме він є третім етапом економічної трансформації України. На протязі цього етапу Україна намагалась і досить успішно адаптуватись до світового ринку, орієнтованого на розвиток мікроелектроніки, поширення телекомунікаційної сфери та розвитку автоматизації виробництва.

Якщо звернутись до якісного аналізу економічного зростання в Україні то слід відзначити що саме на протязі третього етапу Україна продемонструвала надзвичайно високий рівень економічного зростання, що було зумовлене підвищенням споживчого попиту, а також збільшенням доходів населення та динамічним розвитком банківського кредитування. Водночас із цим зростала зовнішньоекономічна кон'юнктура, а також відбувся ріст обсягів експорту. Результатом такого економічного зростання на протязі третього періоду стало збільшення продуктивності праці на понад 70%, а валовий внутрішній продукт України збільшився на понад 77%.

Однак, як можна зауважити, процес економічного зростання не був використаний для впровадження принципів сталого розвитку та зеленої економіки. На протязі останнього етапу становлення економічного розвитку України використовувались принципи максимізації доходів при умові інтенсивного та максимального використання природних ресурсів. Серед позитивних моментів третього етапу економічного зростання України варто відзначити розвиток сприятливої кон'юнктури ринку. Але в даний період не було використано зростання рівня ВВП для перебудови та модернізації тих галузей економіки, які потребують впровадження засад зеленої економіки. Закінчення третього періоду відзначилось світовою економічною кризою в 2008 році, що також мала своє поширення на Україну і призвела до загострення диспропорції в балансі вітчизняної економіки.

Невдовзі після початку фінансової світової можна відзначити тенденцію поступового зменшення викидів парникових газів підприємствами України, але це знаходить пояснення в тому, що більшість підприємств призупинили свою діяльність оскільки на них вплинули негативні тенденції світової економічної кризи. Однак з 2010 року варто відзначити початок нового трансформаційного періоду економіки України який саме можна назвати як початок впровадження принципів зеленої економіки та сталого розвитку.

Прийняття в 2010 році Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року [40] стало фундаментальним зсувом на шляху до впровадження принципів сталого розвитку в економіці України. За цієї концепції було визначено основні цілі подальшого розвитку екологічної політики України:

- забезпечення належного стану навколишнього середовища;
- популяризація охорони навколишнього середовища в суспільній свідомості;
- розвиток системи екологічного управління;
- збереження рівня біологічного різноманіття;
- сприяння розвитку заповідного фонду;
- забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів та надр.

В даний час основними проблемами на шляху переходу до принципів зеленої економіки та сталого розвитку в Україні є рівень викидів, що забруднюють довкілля та використання природних ресурсів. Головними платниками платежів за забруднення довколишнього середовища є підприємства, що виробляють та розподіляють електроенергію газ та воду (сумарно понад 40% від загальнодержавного обсягу) та підприємства металургійної галузі (понад 15% від загальнодержавного рівня) і видобувної промисловості (понад 20% від загального обсягу). Переважна більшість цих підприємств розташовані в східній і південно-східній частині України. Зважаючи

на повномасштабне вторгнення РФ до цих проблем приєдналося забруднення довколишнього середовища через введення активних бойових дій.

При впровадженні практики зеленої економіки в розвинених країнах світу застосовують стратегію екологічної податкової реформи. Дана стратегія дозволяє знизити рівень безробіття через створення нових робочих місць і збереження довкілля оскільки переносить базу оподаткування з доходів та фондів заробітної плати на споживання надр і викиди шкідливих речовин. Внаслідок цього відбувається збільшення заробітної плати у відповідності до рівня економічного зростання і стимулює притік інвестицій в інноваційні технології. Разом така стратегія зменшує витрати ресурсів за рахунок зменшення матеріаломісткості виробництва. В результаті відбувається зменшення витрат енергії та зменшення шкідливих викидів в навколишнє середовище.

В 2010 році був прийнятий Податковий кодекс України, а з 1 січня 2011 року в Україні було введено ставки екологічного податку замість існуючого збору за забруднення довколишнього середовища. В Податковому кодексі було збільшено в два рази ставки екологічного податку і запроваджено оподаткування викидів вуглекислого газу. В той же час порядок розрахунку екологічного податку було спрощено через уніфікацію системи підвищувальних коефіцієнтів і їх врахування у ставках самого податку. Також було здійснено перехід до стягування податку з пересувних джерел забруднення через податкових агентів тобто оптових і роздрібних продавців паливно-мастильних матеріалів [45].

В Податковому Кодексі було встановлено об'єкт і саму базу оподаткування, до яких включались:

- обсяги та види речовин котрі викидаються в навколишнє середовище від стаціонарних джерел, а також ті, що скидаються безпосередньо у водні об'єкти;
- типи відходів, що розміщуються у спеціально відведених для цього місцях протягом звітного кварталу, якщо суб'єкти господарювання мають відповідну ліцензію і здійснюють діяльність із збирання і заготівлі відходів

як вторинної сировини, а також види палива, реалізованого податковими агентами;

- об'єми і типи радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання або тимчасово зберігаються їх виробниками;
- обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (АЕС).

Даний податок вводився в декілька етапів: до 31.12.2012 ставки податку становили 50%, до 31.12.2013 – 75%, з 01.01.2014 – 100% від ставок, передбачених Кодексом.

Запроваджені Податковим кодексом зміни в частині податків за використання надр та природних ресурсів та їх вплив на забруднення мають прогресивний характер і спрямовані, в першу чергу, на ощадливе використання ресурсів та обмеження рівня шкідливих відходів. Серед інших змін варто відзначити збільшення податку за викиди в атмосферу забруднювальних речовин а також за викиди забруднювальних речовин у водні об'єкти України. Окремо було передбачено зростання ставок податку у 8,5 рази за розміщення відходів, що залежать від класу небезпеки. Причому за розміщення відходів на звалищах, котрі не виключають попадання забруднювальних речовин в атмосферу або водні об'єкти, ставки податку можуть зростати до трьох разів. Варто також відзначити, що інструменти нової податкової системи містять ряд пільг для підприємств, що здійснюють господарську діяльність пов'язану з:

- переробкою відходів до стадії утилізації;
- застосуванням пакувальних матеріалів, що не завдають шкоди навколишньому середовищу, а також повторне їх використання;
- впровадженням маловідходних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;
- використанням вторинної сировини для подальшого виробництва;
- відновленням ландшафтних територій до їх первозданного стану.

Таким чином, ведення екологічних податків в Україні теж стимулюватиме впровадження зеленої економіки в контексті переходу до сталого розвитку.

В додатках А і Б наведено динаміку капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища в Україні за видами природоохоронних заходів за 2006-2020 рр. та витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів у 2020 році. З представлених даних видно, що обсяги зазначених видатків мають позитивну тенденцію до зростання, а структура видатків є обґрунтованою

2.2. Практика впровадження принципів зеленої економіки в окремих галузях

Серед чинників, які викликають необхідність розроблення і запровадження політики зеленого і сталого зростання в Україні, є внутрішні соціально-економічні так і міжнародні зобов'язання України, в тому числі по вступу до Європейського Союзу. Якщо проаналізувати наслідки реформ економіки України на протязі останніх 10 років то можна констатувати, що втілення непередуманої політики в галузі екології лише підсилила існуючі диспропорції в природноохоронній сфері. Ще у 2002 році Україна взяла на себе зобов'язання як член ООН розробити національну стратегію сталого розвитку. Однак впродовж більше ніж 20 років ця обіцянка так і не була виконана.

Повернутись впритул до цього питання Україну зобов'язує довгострокова стратегія інтеграції до Європейського Союзу. Наближення до європейських стандартів природоохоронного законодавства вимагає від нашого уряду дієвих заходів по трансформації екологічного управління та відповідного законодавства. Першою проблемою на шляху трансформаційних змін при переході до принципів зеленої економіки та сталого розвитку є фінансування. Проте на даний час, а також приймаючи до уваги нові виклики у вигляді повномасштабної війни яка проходить в Україні, пошук джерел фінансування

багатомільярдних витрат на модернізацію галузі виробництва видобування та на законодавчі зміни щодо переходу до принципів зеленої економіки стають дедалі менш можливими. Складна екологічна ситуація в Україні значно підсилилась саме з початком повномасштабних військових дій тому основним завданням екологічного управління є створення нормативних, соціально-економічних та політичних передумов для подальшого сталого розвитку суспільства.

Серед галузей які мають високий потенціал розвитку в контексті зеленої економіки варто, в першу чергу, відзначити переробну промисловість. Стимулювання з боку держави повинне дати поштовх прогресу в галузі та відкрити нові можливості для залучення інвестицій в тому числі від міжнародних партнерів. Серед державних стимулів варто відзначити, в першу чергу, преференції та дотації, котрі можуть стати основними інструментами, які забезпечать істотне прискорення зростання галузі. Преференції для підприємств переробної промисловості мають на меті спонукати компанії-учасники ринку вкладати кошти в розвиток і впроваджувати новітні технології, які зменшують негативний вплив на оточуюче середовище. Окрім інноваційного розвитку це також сприятиме появі нових підгалузей. Стимулювання розвитку зелених підприємств також позитивно позначається на демографічній ситуації і соціально-економічному розвитку оскільки створює нові робочі місця через збільшення попиту на працю в подібних компаніях. Зменшення негативного впливу на оточуюче середовище через розвиток зелених підприємств також є позитивним фактором для загального інноваційного і сталого розвитку держави.

Ще одним позитивним фактором розвитку зелених підприємств є підвищення конкурентоспроможності держави оскільки країни інвестори та міжнародні партнери прагнуть вкладати кошти саме в ті галузі та компанії, котрі відповідають принципам сталого розвитку. Варто також відзначити, що через заохочення розвитку зелених підприємств збільшується і рівень внутрішнього виробництва. Це зменшує залежність держави від імпорту і в свою чергу позначаються на економічній стійкості держави.

На протязі 2014-2016 років відбувся ряд заходів по впровадженню принципів зеленої економіки. Був підготовлений аналітичний огляд можливостей для озеленення енергетичного сектору України, який базувався на статистичних даних за період до 2015 року. На основі проведеного аналізу та моделювання були зроблені певні висновки та рекомендації і підготовлено енергетичну стратегію розвитку України до 2030 року. Однак невдовзі після формування даного документу розпочався тривалий конфлікт в районі Донбасу який в свою чергу вплинув на всю енергетичну систему та інфраструктуру і політику в Україні. В першу чергу, істотно скоротились постачання видобутого в Україні вугілля. Національні енергетичні компанії України стали шукати альтернативи вугіллю для виробництва енергії. Уряд почав активніше розробляти політики щодо енергетичної незалежності держави включаючи збільшення власного видобутку природного газу та подальшу диверсифікацію енергетичних ресурсів. Між тим відбулося і ряд позитивних зрушень. Україна прийняла нову енергетичну стратегію розвитку до 2035 року. Відбулося реформування енергетичного сектору, а саме збільшення ціни на газ для населення, що розподілився в три етапи і мав на меті зменшення споживання енергії та впровадження енергоефективних технологій. Головними напрямками модернізації енергетичного сектору України став розвиток відновлювальної енергетики, енергоефективність і енергозбереження. Окрім цього було прийнято ряд політичних рішень стосовно низьковуглецевого шляху розвитку та зменшення викидів парникових газів.

Важливим кроком стало приєднання України в 2017 році до міжнародної агенції з відновлювальних джерел енергії (IRENA). Даний крок надає доступ до фондів розвитку та бази даних агенції, відкриваючи можливості для подальшого вдосконалення законодавства та притоку нових інвестицій, а також є окремою платформою для пошуку партнерів в країнах лідерах в галузі відновлювальної енергетики.

При реалізації національного плану дій з енергоефективності вперше запрацював окремий модуль енергосервісних послуг для придбання енергії для

громадських будівель. Було прийнято чотири технічні регламенти для енергетичного маркування. Відбулась і була підтримана ініціатива з енергетичного менеджменту та моніторингу громадських будівлях у понад 90 містах в дев'яти областях України.

Стратегія енергетичного розвитку України до 2035 року буде системно реалізовуватись в 3 етапи:

1. Проведення реформи енергетичного сектору України до 2020 року. А головні пріоритети даного етапу – це реформа національних енергетичних компаній, збільшення рівня видобування природного газу, формування і впровадження вугільного ринку, суттєве зменшення енергоємності ВВП, прийняття та дотримання стандартів екологічного виробництва, поетапне збільшення частки відновлювальних джерел енергії на 10% усієї генерації, а також реалізація національного плану скорочення викидів парникових газів від великих підприємств.

2. Другий етап передбачає оптимізацію та технологічний розвиток енергетичної інфраструктури до 2025 року. На даному етапі головними пріоритетами є збільшення рівня видобутку природного газу до того рівня який повністю відповідає потребам внутрішнього ринку, а також розробка інтелектуальних енергомереж та розвиток локальних систем енергопостачання, вдосконалення обліку і самоврядування споживчого попиту на енергоносії, сприянні розвитку електротранспорту та відповідної інфраструктури.

3. На третьому етапі сталий розвиток енергетичного сектора до 2035 року передбачає збільшення видобутку природного газу в тому числі сланцевого, суттєве зменшення викидів парникових газів, і збільшення частки відновлювальних джерел енергії до 25%. На даному етапі також передбачається розвиток технологій пасивних будинків.

В 2017 році в Україні було створено ринок електроенергії. Даним законопроектом впроваджувався новий підхід до генерації та розподілу електричної енергії, а також було обумовлено нових учасників ринку та визначено процедуру встановлення відповідних тарифів. З прийняттям Закону

про ринок електроенергії було запроваджено нову структуру ринку що була реконструйована таким чином щоб розосередити діючі монополії. Даним законом було впроваджено п'ять нових сегментів ринку:

- ринок допоміжних послуг;
- балансуєчий ринок;
- ринок двосторонніх контрактів щодо продажу комерційним споживачам;
- ринок доба наперед;
- внутрішньодобовий ринок.

Прийнятий у тому ж році план скорочення викидів від великих установок спалювання (до 2033 року) стосується в першу чергу потужностей від 50 МВт. Даний план чітко визначає перелік установок які будуть закриті до 2023 року. Окрім цього визначено кроки щодо покращення природного поглинання шкідливих речовин. 7 грудня 2016 року Кабінет Міністрів України затвердив концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Так, у 1990 році викиди парникових газів становили близько 953 млн. метричних тон еквіваленту двоокису вуглецю. В 2012 році цей показник склав 44 млн. метричних тон. Скорочення викидів парникових газів також відбувається після структурних змін спричинених військовим конфліктом на сході країни.

Однак незважаючи на суттєве зниження рівня викидів парникових газів через припинення роботи багатьох підприємств на сході України, енергетичний сектор все ще є істотним чинником викидів через високу залежність від викопного палива. Енергетичний сектор України характеризується низькою енергоефективністю у порівнянні до багатьох країн Європейського Союзу. Сьогодні енергетичний сектор у високій мірі залежить від використання природного газу та вугілля. Згідно даних енергетичної стратегії України до 2030 року попит на електроенергію в 2030 році збільшиться на понад 50%. Проте забезпечення зростання рівня генерації енергії вимагає реконструкції виробничих потужностей газопроводів нафтопроводів та іншої інфраструктури.

А це у свою чергу вимагає значних інвестицій і може стати проблемою для уряду і держави.

Сучасна війна на сході країни та її вплив на енергетичну інфраструктуру є однією з найбільш важливих проблем для енергетичного сектора України. Після скорочення постачання вугілля відбулися складнощі із забезпеченням країни цим видом палива, змушуючи її імпортувати його з-за кордону. Крім цього, потребується серйозний ремонт енергетичної інфраструктури, яка постраждала під час конфлікту.

За оцінками Міжнародного енергетичного агентства, витрати на модернізацію енергетичного сектора до 2030 року можуть скласти 170 млрд. євро, але через нестабільність та постійний конфлікт ці витрати, швидше за все, збільшаться. Рецесія сталася через зниження реального ВВП та безлад у сфері безпеки. У зоні конфлікту на сході України виробництво зменшилося на 10% у першій половині 2014 року, а експорт скоротився [17]. Все це призвело до загального зменшення економіки на рівні 5,5-7,5% у 2015 році та 6,8% у 2014 році. Наступний конфлікт також зробив газ дорожчим та спричинив перебої у його постачанні [10], що також вплинуло на зниження промислового виробництва на 4,7% в період з січня по червень 2014 року [10].

Навіть перед сучасними проблемами безпеки, Міжнародне енергетичне агентство вказувало на питання щодо енергетичної та вуглецевої інтенсивності України, транспортування нафти та газу, а також на зменшення видобутку енергоресурсів та інвестиційного клімату [9]. Проблеми також пов'язані з високим потенціалом споживання енергії у сфері житлово-комунальних послуг, що складає 44% від загального споживання. Втрати енергії під час виробництва, транспортування та розподілу природного газу сягають 22%, 25% та 30% відповідно, включаючи нелегальну торгівлю, яка становить майже 60% від первинного виробництва.

Уряд вважає енергетичну залежність від Росії однією з ключових загроз енергетичній безпеці, економічному розвитку та незалежності. Суперечка між Нафтогазом та Газпромом загострилася в 2014 році й призвела до припинення

співпраці в 2018 році, що породжує невизначеність транзиту газу через Україну, особливо після рішення Стокгольмського арбітражного суду. Незважаючи на вжиті заходи для подолання цих проблем, включаючи пошук енергії з джерел ЄС (що є дорожчим рішенням), дефіцит Нафтогазу залишається актуальним проблемним моментом. Світовий банк визначив ситуацію з Нафтогазом як головний фінансовий ризик. Термінова реформа та модернізація енергетичного сектору є критичними для покращення енергоефективності та підтримки відновлення на всій території конфлікту. Диверсифікація енергетичних джерел та збільшення виробництва природного газу – це основні напрямки розвитку країни.

В останні роки Україна активізувала реформи у всіх сферах, включаючи боротьбу зі зміною клімату. Щоб реалізувати плани, стратегії та політичні документи у цій сфері, необхідно створити стабільний політичний, економічний та адміністративний апарат, спроможний впроваджувати необхідні реформи та модернізацію.

2.3. Виклики нового часу в контексті сталого розвитку та післявоєнного відновлення

В даний час наша держава постала перед складними та важкими викликами котрі були спричинені повномасштабним вторгненням на її територію. Окрім втрати деяких територій, фіксується також істотне забруднення підконтрольних Україні територій через використання вибухівки, мін та ведення активних бойових дій. Подальша відбудова країни потребує великих фінансових та людських ресурсів. Подальша трансформація економічної системи України на принципах зеленої економіки та в контексті сталого розвитку дозволить не тільки залучити іноземні інвестиції, але і сприятиме появі робочих місць та відновленню економіки власними силами держави. Країни Європейського

Союзу активно підтримують Україну і готові спрямовувати інвестиції в зелені технології нашої держави.

Оцінка потенційної кількості робочих місць, які можуть з'явитися в результаті зеленого повоєнного відновлення, ґрунтується на даних останньої комплексної оцінки фінансових потреб для відновлення України (RDNA-2), проведеної Світовим Банком, та методології оцінки створення робочих місць через прямі державні інвестиції. Згідно методології Міжнародного валютного фонду, кількість створених робочих місць залежить від різних факторів, таких як економічний розвиток, інтенсивність робочої сили та її мобільність. Україна перебуває в перехідному стані економіки, що впливає на кількість робочих місць.

Зелене відновлення України може зробити суттєвий внесок у створення зелених робочих місць у секторах, спрямованих на сталий розвиток та зменшення впливу на довкілля. Проте це потребує уваги до інтенсивності робочої сили та її мобільності, а також великих інвестицій в зелені технології та методи.

Транспорт, енергетика, водопостачання та водовідведення, охорона здоров'я та освіта є ключовими секторами, де передбачається створення зелених робочих місць під час повоєнного відновлення.

Точна кількість робочих місць, які можуть бути створені у цих галузях, залежить від інтенсивності робочої сили та її мобільності. Зелене повоєнне відновлення України може сприяти утворенню до 4 мільйонів робочих місць у різних сферах, що зосереджені на дослідженні, щоб компенсувати втрати, заподіяні війною. Безпосередньо у секторі енергетики передбачається можливість створення до 1,2 мільйонів додаткових «зелених» робочих місць. Це у значній мірі залежить від рухомості робочої сили та її гнучкості. Ці «зелені» робочі місця потребуватимуть працівників з вищим рівнем кваліфікації, тож стратегія відновлення після війни повинна сприяти розвитку гнучкості робочої сили. На початкових стадіях відновлення після війни буде більше пропозицій низько кваліфікованих робочих місць, а з часом вони будуть вимагати більше

кваліфікованих працівників, що вимагатиме підвищення рівня кваліфікації та додаткову освіту.

Зелена трансформація та шлях до економіки з нейтральним вуглецем впливають на ринок праці, освіту, соціальну справедливість та економічний розвиток країн. Європейський Союз, Сполучені Штати Америки та інші країни вже впроваджують «зелені» стратегії.

Проблема серйозного забруднення земель, водних ресурсів та лісів різними видами викидів стала актуальною в Україні, викликаючи необхідність розробки фінансових механізмів для її вирішення на рівні держави та місцевих громад. З початком повномасштабних військових дій дане питання набуло особливої актуальності через додаткове забруднення від застосування зброї та вибухівки. Особливо важливо на місцевому рівні створити фінансові умови для впровадження системи роздільного збору сміття, оскільки це є надзвичайно шкідливим для довкілля в Україні. Формування об'єднаних територіальних громад демонструє позитивні результати у вирішенні цієї проблеми. Деякі з таких громад уже впроваджують систему роздільного збору та частково переробки сміття, залучаючи для цього іноземних інвесторів. Ці інвестиції розглядаються як фінансовий інструмент для регулювання природокористування або як зелені іноземні інвестиції.

Такий підхід, крім іншого, приносить додаткові кошти для розвитку громад, покращує стан довкілля і формує відповідальне ставлення до його збереження серед мешканців. Ця тенденція могла б отримати ще ширше поширення, якби місцеві громади отримали частину земель державного запасу, розташованих навколо їх територій, оскільки використання цих земель наразі не ефективно контролюється державою. Наприклад, на цих територіях поширені нелегальні сміттєзвалища, багато з яких утворюються через незаконне вивезення сміття приватними та комунальними підприємствами з великих міст на окраїну. Така ситуація вимагає кардинальної зміни системи штрафів за неналежне поводження зі сміттям, щоб відповідальність за ці дії була більш ефективною.

Існуючі в даний час виклики вимагають сфокусувати дії по досягненню цілей сталого розвитку в наступних векторах.

Тенденція поступового скорочення субсидій та реформування ціноутворення на енергетичні ресурси. Підвищення цін на енергетичні ресурси веде до ширшого використання заходів, спрямованих на збільшення енергоефективності. Світовий банк у 2013 році вказав, що хоча середні витрати України на газ поставки є високими, тарифи на житловий газ та опалення залишаються низькими. Аналіз підкреслює, що субсидії стають основною проблемою у сфері енергетики, оскільки вони штучно знижують вартість енергії, створюють неефективність та негативно впливають на фінансову ефективність енергетичних підприємств та обмежують державний бюджет. Поступове припинення субсидій на вугілля та збільшення тарифів на природний газ можуть допомогти у вирішенні цієї проблеми, одночасно сприяючи зменшенню викидів парникових газів та зниженню стимулів для інвестицій у вичерпне паливо. Реформування цін на вичерпне паливо також може позитивно позначитися на конкурентоспроможності відновлюваних джерел енергії.

Зосередження на регулюванні енергоефективності видається важливим згідно як моделювання, так і аналізу цих галузей. Ця необхідність також відзначена в національних стратегіях України. Заходи для підвищення енергоефективності охоплюють регулювання будівельних норм, стандартів обладнання, систем енергоефективного менеджменту та централізованого теплопостачання. Ефективність може бути також досягнута через спрямовані програми, які сприяють підвищенню освіченості, маркуванню, освіті та підтримці незахищених чи уразливих груп населення для адаптації до зростання цін на енергетичні ресурси чи переходу до більш ефективних практик.

Розвиток місцевих відновлюваних джерел енергії стає пріоритетним напрямком для України з метою сприяти переходу до принципів зеленої економіки. Згідно імітаційної моделі та міжнародних досліджень, відновлювані джерела енергії стають все більш конкурентоспроможними порівняно з вичерпними видами палива. Збільшення використання вітчизняних джерел енергії

сприятиме енергетичній безпеці, що є особливо важливим для країни. Україна має значний потенціал для розвитку сонячної, вітрової та біомасової енергії, а також для розширення існуючих гідроенергетичних можливостей. Тарифи на постачання електроенергії вже відображають цей перехід, і за моделюваннями, подальші інвестиції у відновлювані джерела енергії допоможуть досягти національної мети стосовно використання відновлюваних джерел енергії до 2030 року (прогнозована сукупна потужність відновлюваних джерел енергії має складати понад 12% від загального виробництва енергії країни).

Підтримка зайнятості населення стає критичною для реалізації трансформаційного переходу до енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики. Це потребує активної державної підтримки у сферах, що межують, з метою створення робочої сили, спроможної впроваджувати ці зміни. Технологічне оновлення промисловості та виробництва, особливо у східних регіонах, потребує кваліфікованих працівників через значну реконструкцію промислових об'єктів. Слід звернути увагу на залучення працівників з традиційних галузей енергетики та видобувної промисловості для запобігання можливих втрат робочих місць у цих секторах.

Важливо залучати громадянське суспільство та створювати коаліції для підтримки енергоефективності. Україна має потужний сектор неурядових організацій, готових до співпраці з урядом, що може сприяти ефективності заходів у цій сфері. Важливо також і залучати ці організації для підтримки програм енергоефективності, допомоги соціально вразливим групам у змінах цін на паливо, а також для проведення освітніх кампаній та підвищення свідомості громадськості про переваги енергозбереження.

Міжнародне фінансування відіграє важливу роль у сприянні енергетичним ініціативам. Україна отримала підтримку від різних фінансових установ, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку, що спрямована на розвиток енергетичної інфраструктури та енергоефективності. Продовження співпраці та зміцнення зв'язків з міжнародними донорами залишається критичним у зусиллях

відновлення енергетичної інфраструктури та здійснення переходу до відновлюваної енергетики.

Приватні інвестиції, включаючи внутрішні та міжнародні джерела, також можуть забезпечити додаткові ресурси для енергетичних ініціатив. Держави можуть підтримувати такі інвестиції через різні механізми, включаючи державно-приватні партнерства та кредитні гарантії. Ці інвестиції можуть сприяти не лише енергетичному сектору, а й економіці загалом через покращення інфраструктури та забезпечення енергетичної безпеки. Лібералізація тарифів на послуги та поліпшення регулювання енергетичного сектору можуть зробити його привабливішим для приватних інвестицій.

Висновки до розділу 2

Основними проблемами на шляху переходу до принципів зеленої економіки та сталого розвитку в Україні є рівень викидів, що забруднюють довкілля та використання природних ресурсів. В даний час Україна впевнено прямує на шляху до економічного розвитку попри ті негаразди та виклики сучасного світу, які стають завадою до цієї мети.

На протязі періоду незалежності України наша держава пройшла декілька етапів трансформації економічного устрою та економіки. Однак процес економічного зростання не був використаний для впровадження принципів сталого розвитку та зеленої економіки. Прийняття Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року стало фундаментальним зсувом на шляху до впровадження принципів сталого розвитку в економіці України.

У 2011 р. Податковим кодексом України були запроваджені зміни в частині податків за використання надр та природних ресурсів; вони спрямовані, в першу чергу, на ощадливе використання ресурсів та обмеження рівня шкідливих відходів. Серед інших змін варто відзначити збільшення податку за викиди в

атмосферу забруднювальних речовин а також за викиди забруднювальних речовин у водні об'єкти України.

Сучасна війна на сході країни та її вплив на енергетичну інфраструктуру є однією з найбільш важливих проблем для енергетичного сектора України. Після скорочення постачання вугілля відбулися складнощі із забезпеченням країни цим видом палива, змушуючи імпортувати його з-за кордону. Крім цього, потребується серйозний ремонт енергетичної інфраструктури, яка постраждала під час конфлікту.

В даний час наша держава постала перед складними та важкими викликами котрі були спричинені повномасштабним вторгненням на її територію. Окрім втрати деяких територій, фіксується також істотне забруднення підконтрольних Україні територій через використання вибухівки, мін та ведення активних бойових дій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Проблеми та перешкоди фінансування зеленої економіки

Однією з основних цілей економічної політики України є сталий розвиток і головним інструментом досягнення цієї мети є фінансування. В 2014 році вийшла доповідь конференції ООН з торгівлі та розвитку де було оцінено необхідність фінансових інвестицій в 10 секторах, пов'язаних з базовою інфраструктурою, такою як транспортне сполучення, електростанції, телекомунікації, продовольче забезпечення, тощо. Обсяг даних інвестицій по приблизним оцінкам склав від 5 до 7 трлн. доларів. Висновки даної доповіді підштовхнули деякі країни до трансформації державного капіталу через змішане фінансування та стимулювання окремих потоків приватних капіталів. І саме це стало основою формування та накопичення сталих фінансів. В 2014 році була розпочата міжнародна дослідницька програма ООН по формуванню сталої фінансової системи.

В рамках цілей сталого розвитку до 2030 року уряд України стоїть перед необхідністю пошуку джерел фінансування для переформатування фінансової системи України. Головним завданням всієї фінансової системи в умовах сталого розвитку та зеленої економіки полягає в обслуговуванні секторів саме реальної економіки та надання окремих послуг для домогосподарств. Подальший розвиток фінансової системи в даному напрямку може відбуватись наступними способами:

- перехід реального сектору економіки на шляху до сталого розвитку супроводжується формуванням вимог до всієї фінансової системи і проявляється через мобілізацію капіталу з акцентом на соціальні та екологічні потреби;

- існуючу фінансова система формулює соціальні та екологічні цілі в реальній економіці за допомогою політичних та регуляторних інструментів.

Формування нової фінансової системи в умовах сталого розвитку вимагає проходження наступних етапів:

1. Поетапне впровадження цілей сталого фінансування.
2. Створення спеціальних інститутів.
3. Розвиток відповідних продуктів та послуг.
4. Інституціоналізація процесів діяльності фінансових інститутів відповідно до цілей сталого розвитку.
5. Актуалізація фінансового менеджменту та зміна фінансової культури.

Першочергово необхідно забезпечити поступові зміни фінансової системи. Першим етапом має відбуватись прийняття відповідних законів та нормативно-правових актів. Вони мають визначати зони відповідальності та зобов'язань приватного сектору. Наступним чином необхідно сформулювати та розробити стратегії фінансування сталого розвитку, яка має визначити всі доступні джерела інвестицій та фінансування – починаючи від державного капіталу до приватного та запозичень на міжнародному ринку. Необхідно також звернути увагу на те, що довгострокова стратегія в рамках сталого фінансування повинна бути узгоджена з принципами соціальної справедливості. Інвестиція в людський капітал має бути фундаментом даної стратегії. Але передусім необхідно на законодавчому рівні визначити трактування поняття сталого фінансування та сталих фінансів. В подальшому це дозволить уникнути суперечностей в рамках методологічних регуляторних та економічних підходів.

Відповідність міжнародним нормам сталого фінансування в Україні потребує зваженого і системного підходу. Має бути чітко визначена роль національних фінансових інститутів при реалізації заходів сталого розвитку. Має бути створена окрема комісія чи орган який буде відповідати за реалізацію політики сталого фінансування. Серед його повноважень варто виділити:

- управління та контроль орієнтації потоків інвестицій та капіталу для досягнення максимально можливої ефективності;
- управління та контроль фінансових ризиків, що тісно пов'язані з впливом довкілля та соціальними проблемами;
- координація співпраці з суб'єктами господарювання, що має на меті забезпечення відповідного рівня інвестування та фінансування для досягнення цілей сталого розвитку.

Розвиток фінансової системи в рамках політики досягнення цілей сталого розвитку вимагає необхідності координації дій державних та приватних структур. Нарощування сталих фінансів вимагає тісної співпраці комерційних банків, інституціональних інвесторів, приватних структур та державних органів. Якщо проаналізувати фактори, що впливають на потік сталих фінансів, то вітчизняної економіка не здатна в короткі терміни запровадити принципи сталого розвитку і сталого фінансування. До цих факторів відносяться: соціальне та економічне становище країни, рівень доходів населення, інноваційний розвиток та технологічний прогрес, інституційне забезпечення, рівень витрат держави на впровадження сталого виробництва. Довший час вітчизняна економіка відзначалась макроекономічними дисбалансами, а саме недостатнім рівнем заощаджень та обмеженнями державного бюджету. Після повномасштабного вторгнення військ РФ ці дисбаланси лише посилились.

Певні проблеми для впровадження політики сталих фінансів і сталого розвитку відзначаються і з боку фінансового сектору України. Вітчизняний фінансовий ринок характеризується слабкістю фондового ринку та низьким рівнем фінансової стійкості банківської системи. Державна фінансова та монетарна політики негативно впливають на доступність банківського кредитування, оскільки обмеження ліквідності впливає на ріст відсоткових ставок за банківськими кредитами, що у свою чергу негативно впливає на рівень фінансування проектів сталого розвитку.

Для вирішення існуючих проблем у впровадженні заходів по досягненню цілей сталого розвитку необхідно проводити наступні скоординовані дії.

1. Цілі сталого розвитку мають бути включені у стратегію реформування державної фінансової системи. Необхідно поєднати нові підходи у фінансовому регулюванні, розвиток інструментів сталого фінансування та координацію державних і приватних капіталів.
2. Активне впровадження нових банківських та фінансових технологій. Впровадження інструментів штучного інтелекту та новітніх технологій в реальному секторі економіки для досягнення цілей сталого розвитку.
3. Забезпечити безперешкодний доступ до сталого фінансування та інвестицій для малозабезпечених громад та невеликих і малих підприємств. Мобілізувати внутрішні заощадження держави для досягнення дострокових цілей сталого розвитку.
4. Запровадити пряме бюджетне фінансування проектів в сфері екології та розвитку екологічної інфраструктури.
5. Реформування податкової системи для визначення фіскально-нейтральних податкових стимулів, що сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку.
6. Створити окрему державну платформу, що дозволяла б залучати сталі фінанси охоплюючи різні сфери економіки.
7. Впроваджувати принципи сталого розвитку в діючі державні стандарти.
8. Проводити цілеспрямовану політику популяризації екологічно чистих технологій, створювати нові ринки через стимулювання попиту з боку держави.
9. Створити державний банк для сприяння ним сталим інвестиціям.
10. Впровадити систему страхування ризиків при сталому інвестуванні для соціально- та екологічно важливих проектів.

Як і у багатьох інших країнах в Україні існують і інші перешкоди на шляху до становлення зеленої економіки. В першу чергу варто відзначити недостатню сформованість екологічного управління, а саме відсутність чіткого плану та інструментів менеджменту. Окрім цього існує стереотипне враження про

неприбутковість зелених інвестицій. Також до переліку обмежуючих факторів варто віднести недостатню координацію дій між різними державними органами та відомствами. Слабкий кадровий потенціал в сфері зеленої економіки та фінансах також не є сприятливим фактором досягнення цілей сталого розвитку.

Якщо проаналізувати динаміку змін в розмірі капітальних витрат на охорону навколишнього середовища в Україні, то можна зробити висновок про їх поступове та неукліне зростання. Так, на протязі 2010-2021 років їх розмір збільшився в понад 5 разів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні [31]

Найбільша питома частка інвестицій була вкладена в 2020 році на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату – понад 40% загального обсягу інвестицій. В 2019 році найбільша частка інвестицій відбулась в розмірі понад 30% на переробку та утилізацію відходів. З року в рік динаміка та пропорційний склад інвестицій в охорону довколишнього середовища змінюється в залежності від поточних проблем та наявного фінансування.

Виникає необхідність в створенні та застосуванні новаторських технологій, пов'язаних з глибокою обробкою природних ресурсів. Це допоможе впроваджувати процеси виробництва, які спрямовані на мінімізацію відходів і максимально ефективного використання ресурсів. Ці підходи все більше застосовуються у розвинених країнах і формують концепцію економіки замкнутого циклу – circular economy. Це спрямовано на зменшення негативного впливу технологій на навколишнє середовище та уповільнення процесів його погіршення.

Аналіз діяльності держави в інвестуванні заходів природоохоронної діяльності дозволяє зробити висновок про її незначний внесок в цій сфері. В 2015 році частка капітальних інвестицій за рахунок коштів державної бюджету на природоохоронну діяльність склала 4,1%. В 2018 році частка капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету склала 2,9%. Серед головних інвесторів вітчизняного зеленого виробництва та зелених інвестицій взагалі складають міжнародні інвестиції та вітчизняні приватні інвестори. В міжнародній практиці для залучення зелених інвестицій запроваджують спеціальні механізми стимулювання, такі як зниження ставки податку на прибуток, податкові канікули, або нульові ставки податку на прибуток для компаній які працюють в сфері відновлювальної енергетики. До стимулюючих механізмів міжнародній практиці також відносять податкові пільги та прискорену амортизацію і звільнення від митних зборів на імпорте обладнання.

В цілому обмеженість ресурсів державного бюджету водночас із привабливістю зеленої економіки та зеленого виробництва вимагають від вітчизняного бізнесу шукати нові шляхи фінансування в зелені проекти. Звертаючись до міжнародного досвіду зеленого інвестування вітчизняний бізнес по-своєму адаптує стандартні фінансові інструменти до принципів зеленого інвестування, а саме: банківське кредитування в проекти зеленої енергетики, фінансування під приватне страхування кредитних ризиків, фінансування за участі міжнародних фінансових інституцій, тощо.

Однак на практиці використання даних інструментів зіштовхується зі значними перешкодами. Головною з них є обмеження вітчизняного банківського кредитування через ліміти НБУ в частині розмірів кредитних ризиків контрагентів. Високий рівень ризиків зелених проектів та дорогі банківські кредити також є значною перешкодою в розвитку зеленої економіки в Україні. До цих негативних факторів долучаються і низькі суверенні рейтинги України як держави внаслідок нестабільного політичного та макроекономічного середовища, активні бойові дії на Сході та півдні країни, практична відсутність та низький рівень розвитку інвестиційного ринку, слабка економічна відповідальність за наслідки діяльності, що зумовлюють шкідливий вплив на природне середовище.

3.2. Перспективи та нові можливості в розвитку фінансування сталого розвитку. Зелені фінанси, як окрема концепція розвитку зеленої економіки

На даний час багато країн у світі активно втілюють концепцію зеленої економіки. До цих країн належать Швеція, Японія, Мексика, Данія, Німеччина, Франція та інші. Це супроводжується швидким економічним зростанням, високими показниками на макроекономічному рівні та покращенням якості життя населення. Ці країни показують високий рівень розвитку їхніх економік [44].

Це вказує на те, що зелена економіка не лише сприяє екологічній ситуації, наприклад, уповільнює зайве видобування корисних копалин та сприяє переходу до використання відновлюваних джерел енергії, а й позитивно впливає на економічний розвиток. Головна мета зеленої економіки полягає у досягненні співпраці трьох основних напрямків розвитку: соціального благополуччя, економічного зростання та охорони навколишнього середовища.

Отже, зелена економіка вимагає добре налаштованого та ефективного функціонування трьох основних чинників сталого розвитку – соціального, економічного та екологічного. Наголосимо, що зусилля всіх учасників у цьому переході повинні поєднувати потребу отримання короткострокового та середньострокового прибутку, а також спрямовані на визначене довгострокове системне перетворення.

Ключовим для забезпечення ресурсів та гарантування соціального захисту та справедливості, необхідних для фінансування дій та розвитку потужностей, спрямованих на перехід до зеленої економіки, є економічне зростання. Серед особливо важливих напрямків діяльності, які стосуються зеленої економіки, виділяють використання відновлювальних джерел енергії, енергоефективність будівель, стабільний транспорт, сільське господарство та водопостачання, а також утилізацію відходів та ефективне використання матеріалів у виробничих процесах [44].

Незважаючи на унікальність та загальну мету, концепція зеленого розвитку економіки може мати різні особливості відповідно до природних, людських і економічних ресурсів у кожній країні. Наприклад, розвинуті країни фокусують увагу на покращенні енергоефективності в будівництві та транспорті, управлінні містами та землекористуванні. Вони використовують різноманітні економічні інструменти та ринкові механізми для переходу до зеленої економіки. Наприклад, це включає приватні та державні інвестиції у зелене виробництво, політику державних закупівель, що сприяє виробництву екологічних товарів, обмін екологічними технологіями між країнами, цільову державну підтримку різних досліджень та інновацій, пов'язаних безпосередньо із створенням екологічно чистих технологій.

Проте, існує чимало проблем у розвитку та переході до зеленої економіки. До основних проблем відносяться: нестача внутрішніх фінансових ресурсів, відсутність сприятливих інвестиційних умов, економічні ризики при впровадженні енергозберігаючих та безвідходних технологій, критично низька екологічну свідомість тощо.

Щодо впровадження зеленої економіки в Україні, спостерігається чимало проблем, включаючи відсутність цілісної державної політики, високу енергетичну ємність виробництва, значну кількість відходів, головним чином у видобувній промисловості, великий рівень споживання енергії, що не супроводжується високим рівнем використання енергії з відновлюваних джерел, невідповідні розміри зелених тарифів, які утруднюють збільшення використання альтернативних джерел енергії через недостатню зацікавленість населення.

Для подальшого розвитку зеленої економіки в Україні варто сфокусувати увагу на вирішенні інших важливих проблем в галузі як охорони навколишнього середовища, так і сталого розвитку в цілому:

- мала відносна частка відходів що перероблюються;
- недостатнє фінансування галузі охорони навколишнього середовища;
- зношеність та застарілість виробничої інфраструктури;
- неефективна інформаційна діяльність в сфері популяризації ідей зеленої економіки.

Попри те, що в наш час державі існують багато проблем, що стають перешкодами на шляху сталого розвитку та імплементації ідей зеленої економіки Україна має деякі передумови для її розвитку в майбутньому. Серед них варто виділити наступні.

1. Наявність родючих ґрунтів, а саме чорнозему.
2. Сприятливі кліматичні умови для ведення сільського господарства.
3. Широкі перспективи впровадження виробництва відновлювальної енергії. Особливу увагу в даному контексті привертає вітрова енергетика, виробництво якої можна розвивати в гірських та степових районах країни.
4. Інтенсивний видобуток органічного палива та вичерпання запасів корисних копалин сприяє пошуку нових джерел енергії та впровадження зеленого виробництва.

На нашу думку, в Україні існує значний потенціал для втілення концепції зеленої економіки на практиці. Проте для успішної реалізації цього потенціалу важливо враховувати наступні принципи та підходи.

1. Поступово зменшувати використання природних ресурсів, води, матеріалів та викопних джерел палива для підвищення ефективності економіки.
2. Впроваджувати зелені технології, продукцію, послуги та процеси, сприяючи розвитку зеленого бізнесу та збільшенню його частки у структурі економіки.
3. Стимулювати створення нових підприємств зеленого бізнесу і перехід існуючих підприємств до більш екологічно чистих шляхом використання відповідних інструментів податкової, цінової, фінансової та інвестиційної політики [43].
4. Дотримуватися принципів ресурсо- та енергоефективності, активно застосовуючи зелені технології, які є пріоритетними для отримання кредитів та інвестицій [56].
5. Реалізувати структурні зміни для переходу до енергоефективної та низьковуглецевої економіки з ефективним використанням природних ресурсів, охоплюючи розвиток зеленої промисловості, інфраструктури та екологічних послуг, а також створення еко-інноваційних кластерів.
6. Проводити інформаційні кампанії для населення, пояснюючи важливість та необхідність переходу до ресурсозбереження у повсякденному житті, сприяючи переробці ресурсів та дотриманню правил раціонального відходів.

Успішна реалізація моделі зеленої економіки передбачає також збільшення ролі держави та державних органів у регулюванні економіки та охороні довкілля, співпрацю держави та бізнесу для створення сприятливих умов розвитку екологічних технологій, державну підтримку соціально-екологічно відповідальних підприємств, а також підтримку діяльності некомерційних

екологічних об'єднань та організацій для формування екологічної культури серед населення та поширення освітніх програм з ресурсозбереження.

Важливим елементом фінансового впливу на природокористування на місцевому рівні є використання принципів зелених фінансів, зокрема, впровадження зеленого тарифу під час виробництва електроенергії та тепла через використання відновлюваних джерел енергії. Це необхідно з урахуванням того факту, що понад 75% викидів вуглекислого газу в Україні походять з енергетичного сектору, переважно з атомної та вугільної енергетики.

Для поліпшення кліматичних умов в регіонах України важливо активізувати використання біомаси для виробництва електроенергії та тепла, оскільки місцеві запаси біомаси є достатніми.

Для збереження довкілля важливо стимулювати фінансовий розвиток місцевих енергетичних кооперацій в Україні. У Європейському Союзі велика кількість подібних кооперацій успішно працюють у різних країнах, залучаючи як окремих громадян, так і фермерські господарства та компанії. Розвиток подібних кооперацій в Україні потребує фінансової підтримки, зокрема з екологічних фондів ЄС, з метою підтримки цієї тенденції на офіційному рівні.

Новим інструментом фінансового контролю за використанням природних ресурсів на місцевому рівні в Україні є зелені кредити. Такі кредити надаються переважно зеленими банками, що з'являються у ведучих країнах Європейського Союзу. Одна з особливостей діяльності цих банків полягає в тому, що вони уникають кредитування підприємств, які займаються видобутком нафти та вугілля, та традиційних постачальників енергії, замість цього фінансуючи виробників енергії з відновлювальних джерел. Засоби для цих банків забезпечуються коштами свідомих громадян, які активно підтримують збереження довкілля в своїх регіонах шляхом зниження власних прибутків від депозитів.

Україна також розпочала використання подібних механізмів кредитування через окремі державні банки, які отримали іноземні інвестиції для підтримки

встановлення сонячних батарей, вітрових генераторів та котлів на біомасі для населення.

Хоча масове впровадження зелених кредитів від зелених банків для населення України є далекою перспективою, використання зелених облігацій вбачається більш актуальним. Проте, емісія зелених облігацій є виключно державною прерогативою (тому вони вважаються формою державного регулювання природокористування), хоча в країнах-лідерах світу таку можливість починають отримувати також місцеві громади.

Для мешканців цих громад зелені облігації мають важливе значення, оскільки зібрані кошти спрямовуються на вирішення екологічних проблем саме цих територій. Більше того, використання цих коштів підлягає контролю місцевих мешканців, що ускладнює їх недоцільне використання та можливість зловживань.

Зважаючи на вище сказане ключовими засадами подальшого розвитку принципів сталого фінансування в Україні мають стати наступні.

1. Впровадження соціальних управлінських та екологічних факторів діяльності банківських та небанківських фінансових установ та організацій. Ці фактори мають бути обов'язковими елементами в системі корпоративного менеджменту всіх фінансових установ. При розгляді питань фінансування певних проектів фінансові установи мають керуватись принципами та враховувати ризики і можливості в плані екології соціального розвитку та управління. Екологічні фактори мають враховувати ступінь забруднення навколишнього середовища вплив на біологічне різноманіття, рівень викиду вуглекислого газу та інше. Соціальні фактори мають розглядатись в контексті охорони здоров'я, безпеки праці та фінансової інклюзії.
2. Соціальними та екологічними ризиками. Система управління екологічними та соціальними ризиками повинна бути тісно інтегрована систему управління ризиками фінансових установ та має на меті забезпечувати постійний контроль і виявлення і вимірювання та моніторинг таких

ризиків, що виникають на етапах підготовки та реалізації проектів, що фінансуються в рамках принципів зеленої економіки.

3. Оцінка та підбір проектів для подальшого фінансування з урахуванням їх потенціалу та ролі на шляху до досягнення цілей сталого розвитку.
4. Прозорість та розкриття фінансовими установами, як банківськими так і небанківськими, інформації про сталий характер їх діяльність і відповідність принципам зеленої економіки та сталого розвитку.

Висновки до розділу 3

В рамках цілей сталого розвитку до 2030 року Україна стоїть перед необхідністю пошуку джерел фінансування для переформатування фінансової системи. Формування нової фінансової системи в умовах сталого розвитку вимагає проходження наступних етапів: поетапне впровадження цілей сталого фінансування; створення спеціальних інститутів; розвиток відповідних продуктів та послуг; інституціоналізація процесів діяльності фінансових інститутів відповідно до цілей сталого розвитку; актуалізація фінансового менеджменту та зміна фінансової культури; розвиток фінансової системи в рамках політики досягнення цілей сталого розвитку.

Зелена економіка вимагає добре налаштованого та ефективного функціонування трьох основних чинників сталого розвитку - соціального, економічного та екологічного. Зусилля всіх учасників у цьому переході повинні поєднувати потребу отримання короткострокового та середньострокового прибутку, а також спрямовані на визначене довгострокове системне перетворення.

Існує чимало проблем у розвитку та переході до зеленої економіки, це – нестача внутрішніх фінансових ресурсів, відсутність сприятливих інвестиційних умов, економічні ризики при впровадженні енергозберігаючих та безвідходних технологій, недостатня екологічна свідомість тощо.

В Україні існує значний потенціал для втілення концепції зеленої економіки на практиці. Успішна реалізація моделі зеленої економіки передбачає збільшення ролі держави та державних органів у регулюванні економіки та охороні довкілля, співпрацю держави та бізнесу для створення сприятливих умов розвитку екологічних технологій, державну підтримку соціально-екологічно відповідальних підприємств, а також підтримку діяльності некомерційних екологічних об'єднань та організацій для формування екологічної культури серед населення та поширення освітніх програм з ресурсозбереження.

Важливим елементом фінансового впливу на природокористування на місцевому рівні є використання принципів зелених фінансів.

ВИСНОВКИ

Серед широкого різноманіття методологічних та наукових підходів до формування економічної політики та стратегії розвитку найбільшим поширенням в наш час є ідеї зеленої економіки. Незважаючи на відсутність єдиної термінологічної бази, під поняттям зеленої економіки різні вчені, практики та дослідники визначають доволі різні підходи, але майже всі вони характеризуються певними рисами, що являють собою саму сутність даного підходу.

По-перше, під зеленою економікою розуміють таку, що сприяє ощадливому ставленню до навколишнього середовища та природних ресурсів. По-друге, зелена економіка функціонує на засадах досягнення цілей сталого розвитку, передбачаючи не лише максимально ефективне управління, але і розрахунок на доступність ресурсів, біорізноманіття і захист навколишнього середовища для майбутніх поколінь. По-третє, зелена економіка включає в себе широке коло подібних термінів, що являють собою її складові та компоненти – зелені фінанси, зелене управління, зелене виробництво, тощо.

У вузькому полі трактування зелена економіка стосується лише тих галузей та процесів, котрі безпосередньо взаємодіють з навколишнім середовищем або впливають на нього – виробництво, генерація енергії, переробка вторинної сировини та відходів, та інше. Якщо ж розглядати зелену економіку у широкому загальному, то її принципи мають бути тісно імplementовані в усі сфери, роблячи їх «зеленими», тобто такими, що максимально зменшують негативний вплив на навколишнє середовище і забезпечують процвітання майбутнім поколінням. Отже головною ознакою зеленої економіки є її роль як поєднуваної ланки між екологічними та економічними аспектами нашого життя.

До головних рис зеленої економіки слід віднести: відведення провідної ролі природним ресурсам та людському капіталу; відповідність цілям, завданням та принципам сталого розвитку; забезпечення соціальної справедливості, рівності та подолання бідності; створення стійких міст/громад/країн;

максимізація використання відновлювальних джерел енергії з одночасним максимальним зменшенням викидів шкідливих речовин та парникових газів.

В даний час основними проблемами на шляху переходу до принципів зеленої економіки та сталого розвитку в Україні є: високий рівень викидів, що забруднюють довкілля; нераціональне та неефективне використання наявних природних ресурсів; низька питома вага відновлювальних джерел енергії в загальних обсягах генерації; високий рівень забруднення територій, в тому числі від наслідків повномасштабної війни, що триває в Україні. До цих проблем також варто віднести відсутність культури зелених інвестицій та створення зелених робочих місць. Подібні ініціативи носять виключно несистемний характер і впроваджуються лише окремими компаніями.

Модернізація існуючих виробничих потужностей є однією із найбільших проблем при трансформації економічних підходів з метою досягнення принципів зеленого виробництва. Більшість потужних вітчизняних підприємств є застарілими та такими, що використовують старі технології очищення та обробки відходів. До того ж неефективною є технічна інфраструктура з водо- і теплопостачання.

Втім, в Україні є певні передумови для створення екологічно та економічних підприємств та цілих галузей. Наявність великих за площею степових та гірських масивів дозволяє використовувати вітрову енергетику. Морське узбережжя також відкриває широкі можливості для створення нових джерел відновлювальної енергії – таких як хвильові електростанції. Серед галузей, котрі мають високий потенціал розвитку в контексті зеленої економіки варто, в першу чергу, відзначити переробну промисловість. Стимулювання з боку держави повинне дати поштовх прогресу в галузі та відкрити нові можливості для залучення інвестицій, в тому числі від міжнародних партнерів.

Серед державних стимулів варто відзначити преференції та дотації, котрі можуть стати основними інструментами, що забезпечать істотне прискорення зростання галузі. Преференції для підприємств переробної промисловості мають на меті спонукати компанії-учасники ринку вкладати кошти в розвиток і

впроваджувати новітні технології, які зменшують негативний вплив на оточуюче середовище. Окрім інноваційного розвитку, це також сприятиме появі нових підгалузей. Стимулювання розвитку зелених підприємств також позитивно позначається на демографічній ситуації і соціально-економічному розвитку, оскільки створює нові робочі місця через збільшення попиту на працю в подібних компаніях.

Вирішити питання створення передумов для сталого розвитку та впровадження засад зеленої економіки Україну зобов'язує довгострокова стратегія інтеграції до Європейського Союзу. Наближення до європейських стандартів природоохоронного законодавства вимагає від нашого уряду дієвих заходів по трансформації екологічного управління та законодавства.

Першою проблемою на шляху трансформаційних змін при переході до принципів зеленої економіки та сталого розвитку є фінансування. Проте на даний час, а також приймаючи до уваги нові виклики у вигляді повномасштабної війни, яка проходить в Україні, пошук джерел фінансування багатомільярдних витрат на модернізацію галузі виробництва видобування та на законодавчі зміни щодо переходу до принципів зеленої економіки стають дедалі менш можливими. Складна екологічна ситуація в Україні значно підсилилась саме з початком повномасштабних військових дій, тому основним завданням екологічного управління є створення нормативних, соціально-економічних та політичних передумов для подальшого сталого розвитку суспільства.

Системне та впровадження цього курсу сталого розвитку дозволить досягти цілей енергетичної незалежності України від імпортованого викопного палива, а також дасть зелене світло для зеленої трансформації інфраструктури населених пунктів.

Війна, яка відбувається в Україні, також може бути стимулюючим фактором для подальшого розвитку на засадах зеленої економіки. Відновлення українських міст та сіл після повномасштабного вторгнення військ РФ після війни може відбуватись із урахуванням принципів сталого розвитку, зеленого будівництва, та зеленої економіки загалом. Сучасні виклики, в тому числі ті, що

стосуються військової агресії, – забезпечення внутрішньої міграції тимчасово переміщених осіб, релокація бізнесу та підприємств в межах держави, створення соціально-орієнтованого бізнес-середовища як головної передумови подальшого економічного розвитку та відбудова держави мають супроводжуватись та проводитись виключно із врахуванням передових міжнародних практик та досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agenda 21. Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3 – 14 June. [Document A/CONF.151/26/REV.1(VOL.I)]. – New York : United Nations, 1992. – 492 p.
2. Allen C. A guidebook to the Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth and Low-Carbon Development О. С. Чмир, Н. П. Захаркевич 61 ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК ДОНБАСУ № 3 (33), 2013 – history, definitions and a guide to recent publications Division for Sustainable Development / Cameron Allen, Stuart Clouth. – New York : UNDESA, Division for Sustainable Development. – 2012. – 65 p.
3. Benson E. Surveying the green economy and green growth landscapes / Emily Benson, Oliver Greenfield. URL: http://www.greeneconomycoalition.org/sites/greeneconomycoalition.org/files/GEC%20background%20paper_final%20.pdf
4. Challenges of Sustainability and Opportunities at Rio +20 / Pradeep Chaturvedi Vice President, Institute of Directors. URL: [:http://www.iodonline.com/Articles/Challenges%20of%20Sustainability%20and%20Opportunities%20at%20Rio.pdf](http://www.iodonline.com/Articles/Challenges%20of%20Sustainability%20and%20Opportunities%20at%20Rio.pdf)
5. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment – Stockholm, June 1972 – 4 p. 34.
6. Earth Charter Declaration. URL: http://www.earthcharterinaction.org/invent/images/uploads/EC_TEXT_RUSSIAN_TRANSLATION.Pdf
7. Framework convention on climate change. DOC A/ AC.237/18. – New York : United Nations, 1992. – 33 p.
8. Global Green New Deal PolicyBrief. – Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009. – 16 p.

9. IEA. (2012). Ukraine 2012. Paris: IEA. URL: https://iea.blob.core.windows.net/assets/c7a94c10-d7da-477b-96dd-26594f624195/Ukraine2012_free.pdf
10. IMF. (2014). Ukraine. Washington: IMF. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14263.pdf>
11. Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development. The World Bank. – Washington, D. C., 2012. – 171 p.
12. Johannesburg Declaration on Sustainable Development (Johannesburg, 4 September 2002. URL: http://www.unescap.org/esd/environment/rio20/pages/Downloadjohannesburg_declaration.pdf
13. Melnyk T., Reznikova N., Ivashchenko O. Problems of statistical study of green economics and green growth potentials in the sustainable development context. Baltic Journal of Economic Studies. 2020. Vol. 6 (3). P. 87–98.
14. Pearce D. Blueprint 2: Greening the world economy / David Pearce. – London : Earthscan Publications ltd, 1990. – 232 p.
15. Pearce D. Blueprint 3: Measuring Sustainable Development / David Pearce. – London : Taylor & Francis Inc., 1994. – 224 p.
16. Pearce D. Blueprint for a green economy / David Pearce, Anil Markandya, Edward Barbier. – London : Earthscan Publications ltd, 1989. – 193 p.
17. Prentice, A., & Burmistrova, S. (2014, Aug 1). Rebel conflict imperils Ukraine's steel industry. Retrieved from Reuters: [http:// in.reuters.com/article/ukraine-crisis-steel-exports-idINL6N0Q74CW20140801](http://in.reuters.com/article/ukraine-crisis-steel-exports-idINL6N0Q74CW20140801)
18. Røpke I. Trends in the development of ecological economics from the late 1980s to the early 2000s. / I. Rø pke // Ecological Economics. – 2005. – № 55 (2). – P. 262 – 290.
19. The Green Economy Pocketbook: The case for action / The Green Economy Coalition. – London, 2010. – P. 54.
20. Towards Green Growth. May 2011 URL: <http://www.oecd.org/greengrowth/48224539.pdf>

21. United Nations. (2011) Working towards a Balanced and Inclusive Green Economy. URL: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/sustainability/pdf/GreenEconomy-Full.pdf (accessed 05.11.2020).
22. Well-being and the Environment / The New Economics Foundation, new economics foundation. – London, 2005. – 12 p.
23. Бережная Ю.С. Концепция зеленой экономики: международный аспект. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия Юридические науки*. 2012. Т. 25(64), № 1. С. 210–215.
24. Бондар О.І., Галушкіна Т.П., Унгурян П.Я. Зелена економіка як підґрунтя екологізації місцевого розвитку: монографія. Держ. екол. акад. післядиплом. освіти та упр. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 237 с.
25. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. Зелена економіка: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69.
26. Буркинський Б.В.// Зелена економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б.В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, В.Є. Реутов. Одеса: ІПРЕЕД НАН України - Саки: ПП Фенікс, 2011. 348 с.
27. Веклич О.О. Аналіз ефективності вітчизняного економічного механізму природокористування щодо ідеї сталого розвитку. Економічні реформи України в контексті переходу до сталого розвитку. Київ : Інтелсфера, 2001. С. 95.
28. Галушкіна Т.П. Зелений вектор розвитку економіки України. *Економіст*. 2011. №11. С. 4-7.
29. Гура А.О., Гуцан Т.Г. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Економіка*. 2017. № 17. С. 42–51.
30. Данилишин Б.М. Екологічна основа політики сталого розвитку. Донецьк: ТОВ Юго-Восток, ЛТД, 2008. 256 с.

31. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
32. Доповідь про зелену трансформацію в Україні на основі показників зеленого зростання ОЕСР, 2017.
33. Енергетична стратегія України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 145-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=145%E0-2006-%F0.htm>.
34. Жаліло Я.А. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір. К. : НІСД, 2010. 48 с.
35. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія. К. : НІСД, 2009. 336 с.
36. Зелена економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні : монографія / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов ; НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. : Підприємство Фенікс, 2011. 348 с.
37. Зелена економіка: огляд оцінок навколишнього середовища Європи / ЕАОС. Копенгаген, 2011. 213 с.
38. Зелені інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст / Видання серії Бібліотека Центру Разумкова URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
39. Іващенко О.А. Концепція сталості у фокусі цілей сталого розвитку. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2019. С. 289–291.
40. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. N 880-р. URL: www.zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.
41. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. від 7 грудня 2016 р. № 932-р. URL: <https://www.lisportal.org.ua/31889>.

42. Лібанова Е. М. Демографічні зрушення в контексті соціального розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 1. С. 9-23.
43. Маковоз О.С. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4372/Zelena%20ekonomika%20yak%20zaporuka%20staloho%20rozvytku_Makovoz_Perederii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 29.08.2021).
44. Марченко О.І., Мамалига В.О. Зелена економіка: теоретичні аспекти. *Східна Європа: економіка бізнес та управління*. 2019. № 6(23). С. 535–541.
45. Мірошніченко В.В., Тьорло В.О. Проблеми становлення зеленої економіки в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2018. No 1(3). С. 83–88.
46. Мусіна Л.А. Роль малого інноваційного бізнесу в “зеленій економіці”: перспективи для України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2011. № 3. С. 128-131.
47. На шляху розвитку сталого споживання та виробництва в Україні. Настанови щодо застосування зелених закупівель в державному та приватному секторах економіки. Київ: вид-во Інтерсервіс, 2013. 76 с.
48. Національна політика зеленого зростання в Україні / Галушкіна Т.П., Мусіна Л.О. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. 272 с.
49. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. К. : НВЦ НБУВ, 2010. 232 с.
50. Олійник Д.І. Міжнародний досвід фінансування сталого розвитку громад (на прикладі формування мережевої інфраструктури) : аналіт. доповідь / Олійник Д.І. К. : НІСД, 2017. 48 с.
51. Орловська, Ю. В., Дригола, К. В., & Балтакса, Д. Г. (2020). ТЕОРЕТИЧНИЙ БЕКГРАУНД ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В РАМКАХ СВІТОВОЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. *Економічний простір*, (160), 23-27. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-4>
52. Основні засади моделі зеленої економіки в Україні. Навч. посібник / Т.П. Галушкіна та інш. За науковою редакцією Т.П. Галушкіної. Київ : Інститут

- екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
53. Осуществление Повестки дня на XXI век, Программы действий по дальнейшему осуществлению Повестки дня на XXI век и решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН (31 марта 2010) [A /R ES/ 64 / 236]. Нью-Йорк : ООН, 2010. 9 с.
54. Підліснюк В.В., М.В Загірняк., Їркова. Стратегія сталого розвитку та змін клімату / В.В. Підліснюк, за ред.. В.В. Підліснюк. Кременчук: Видавництво Щербатих, 2013. 224 с.
55. План заходів щодо реалізації Національного плану дій у сфері енергоефективності на період до 2020 р. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 р. № 1228-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
56. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах зеленої економіки : монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова. Київ : НІСД, 2012. 360 с.
57. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України : монографія / за ред. Б.М. Данилишина. К. : РВПС України, 1999. 716 с.
58. Ресурсоефективне та чисте виробництво. Навчальний посібник, ЮНІДО, 2017. 82 с.
59. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал і методи його економіко-географічного дослідження (на прикладі України): авторефер. дис. док. геогр. наук. К., 1992. 40 с.
60. Скороход І.С., Горбач Л.М. Розвиток зеленої економіки в країнах Європейського Союзу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія : Економіка і управління. 2019. Випуск 30(69). № 2. С. 17–21.
61. Степаненко Б.В. Фінансування зеленого бізнесу у контексті забезпечення сталого розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 12.

62. Сухорукова Т. Г. Перспективи розвитку зеленої економіки в Україні Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 67. С. 115-123.
63. Тютюник І.В., Шишова Ю.Г. Methodological approaches to the budget financing of projects under conditions of sustainable development based on the principles of public-private partnership. Проблеми економіки. Харків : Видавничий Дім ІНЖЕК, 2015. № 1. С. 85–91.
64. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / РВПС України НАН України / Відп. ред. С.І. Дорогунцов. К.: Агентство Чорнобильінтерінформ, 2004. 336 с.
65. Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2010 / Національна доповідь. – Міністерство економіки України. К., 2010.
66. Цілі Сталого розвитку : Україна. Національна доповідь / Міністерство економіки України. Київ. 2015. 108 с.
67. Чмир О.С., Захаркевич Н.П. Зелена економіка: сутність, цілі та базові принципи. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3. С. 54-62.
68. Яковлев Є.О., Скалецький Ю.М. Оцінка регіональних еколого–ресурсних та еколого-техногенних загроз національній безпеці України. К.: НІСД, 2010.